

A próféta nem jós! (Softim)

Softim vösotrim titen löchá – bírakat és felügyelőket rendelj magad fölé! Erre utasítja az Örökkévaló szidránk (szept. 3.) elején Izrael gyülekezetét.

És milyen legyen az a bíraskodás, amelyet a rendelt bírának folytatniuk kell? Mispát cedek – az igazság mércéjéhez mért törvény és jog. Folyamatosan megújuló feladat ez, mert a bíraskodásnak újból és újból a joghoz és a törvényhez kell igazítania a közállapotokat. A jogot azonban mindig a méltányos igazság jegyében kell gyakorolni. A jognak ezt az igazságot kell minduntalan helyreállítania és megtestesítenie.

Cedek cedek tírdof – olvassuk a továbbiakban. Járj az igazság nyomában, s ne tévedsz szem elől! Az igazság senkinek sincs a keze ügyében. Erőfeszítést kell tennie, hogy elérje és megragadja. A bíró ne fogadjon el megvesztegetést és ne diszkrimináljon – egészen ki az irányadás konkrét követelményekkel. Legalább két, még inkább három tanú szükséges az ítékezéshez.

Hetizakaszunk a későbbiekben a szellemi életnek és a közösség lelki egészségének védőhatárait vonja meg, amikor megtiltja a varázslást, a ráolvasást, a szellemidézést, a halottlátást, a kuruzslást. Ne ködösítsék el sem a múltat, sem a jelent, sem a jövőt. Senki se olvasson a felhők rajzolatában! Ne cseréljék fel szavaikat merő homályra, varázsigéket duruzsolva a tűznél, s ne üljenek fel halkán mormolt hírsztelésnek! A kultúra, a szellemi élet ne süllyedjen a praktikák homályába, ami a környező népeknel akkoriban mindennapos volt.

A vallásosság sose torkoljon babonáságba vagy szemfényvesztésbe! Ezeket hangsúlyozza a mózesi törvény, mely a szellemi erkölcsről ennyire korát és földrajzi környezetét meghaladóan tudott gondoskodni.

A szidra az érzékek csalódását és a káprázat útvesztőit eltorlaszoló rendelkezések után egy merőben új mozgalom és erkölcsi intézmény perspektíváját vázolja fel: a prófétaágát. S nem véletlenül teszi ezt a fentiek ismeretében. A prófétát és a látnokot sokan hajlamosak összetéveszteni a jóssal, a jövőmondóval. Izrael prófétái azonban nem a homályos jövő fűrészői voltak, hanem az erkölcsi távlatok szemlélői, egy magasra emelt mérce jegyében.

Návi ákim láhem mikerev áchéhem kámochá – prófétát támasztok számukra, amilyen te magad is vagy – szól Isten Mózeshez. Akinek szájába adom mindazt, amit nekik parancsolok. Ezeket a prófétai szavakat visszhangozza számunkra és erősíti fel mind a mai napig annak a kürtészónak a harsánása is, amely ezekben a napokban ott szól zsinagógáinkban, közvetítve a prófétai intelmek üzenetét.

Ráv

Kitüntetések

A közösség érdekében végzett tevékenység elismerésre méltó – emelte ki köszöntőjében Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes, mikor a köztársasági elnök nevében állami kitüntéseket adott át augusztus 20-án, állami ünnepünk alkalmából a Néprajzi Múzeumban.

A miniszterelnök-helyettes hangsúlyozta, a kitüntetettek munkájukkal kimagaslót alkottak, egyéni tevékenységeik a nemzetben érnek össze, ezért méltók annak elismerésére. Arra kérte a díjazottakat, hogy ne csak az elismerést, hanem a biztatást is lássák a kitüntetésükben, mert – mint mondta –, a nemzetnek továbbra is szüksége van kimagasló tevékenységükre.

A Mazsihisz felterjesztésére, Orbán Viktor miniszterelnök javaslatára, Schmitt Pál köztársasági elnök megbízásából, Navracsics Tibor adta át a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjét:

László Miklósnak, a BZSH elöljárósági tagjának, a Mazsihisz vezetőségi tagjának a zsidó hagyományok ápolása, a hitélet és a közösségi élet fenntartása és erősítése érdekében végzett munkája, életútja elismeréseként;

Jávora Mátyás hitközségi elnöknek a székesfehérvári zsidó hitközség fenntartása, összetartása érdekében végzett tevékenysége elismeréseként.

László Miklós átveszi a kitüntetést

Tóraavatás Szarvason

A tóratekerceset Jickó, azaz Jichák Chájim Roth emlékének ajánlják, aki 14 éven keresztül volt a tábor legendás vezetője, és 2010. április 11-én hunyt el. A mintegy 100 éves széfer tórárt az egykori romániai elnöki palota sötét pincéjéből Menachem Hacoen rabbi és az izraeli Menorah Egyesület mentette meg az enyészettől, és öt évvel ezelőtt Izraelbe vitte.

A Mózes öt könyvét tartalmazó takerceset Izraelben a vallási előírásoknak megfelelően újították fel, s most a Szarvasi Lauder-Joint Ifjúsági Tábor Bét Dávid zsinagógájában kapja meg állandó helyét. A tóraavató ünnepségen beszédet mondott professzor Schweitzer József nyugalmazott országos főrabbi, Bán György a Lauder Alapítvány képviselőjében, Feldmájer Péter, a Mazsihisz elnöke és Diego Orniue a Joint nevében.

Az eseményt követően a meghívottak és a világ számos országából érkezett közel száz fiatal közös vacsorán vettek részt. Az 1990 óta működő szarvasi tábor a Magyarországi Zsidó Szociális Segély Alapítvány (MAZS, JDC/Joint alapította) egyik kiemelt programja.

Játékos foglalkozásokon keresztül ismertetik meg a körülbelül 25 országból érkező gyerekeket a zsidó élet és hagyomány elemeivel. Sokuk számára ez a kététes tábor az első igazi ismerkedés őseink tradíciójá-

val, és többüknek ez az egyetlen alkalom, ahol ilyen sok és sokféle helyről származó zsidó fiatal találkoznak.

A szarvasi táborban 13 évvel ezelőtt felavatott Bét Dávid Magyarország legfiatalabb zsinagógája, és azon kevesek egyike, amelyek a holokauszt után épültek meg.

(MTI)

Kitüntették Aliza Bin-Nount

Schmitt Pál köztársasági elnök a Sándor-palota Tükörtermében búcsúlátogatáson fogadta Aliza Bin-Noun izraeli nagykövet asszonyt, akinek a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (polgári tagozat) kitüntetését adományozta.

Szirénák szólnak szeptemberért

A Mensch Nemzetközi Alapítvány 2005 és 2009 után az idén harmadik alkalommal tart megemlékezést az USA ellen 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadásokról. A 10. évfordulón sorra kerülő esemény 2011. szeptember 11-én, 14 órakor kezdődik az Egyesült Államok budapesti nagykövetsége előtt, a nemrégiben felavatott Reagan-szobor közelében.

A megemlékezésen délután 14.46-kor (New York-i idő szerint 8.46-kor) az egész országban megszólalnak tűzoltóautók szirénái, hogy a tíz évvel ezelőtti borzalmakon kívül emlékeztessenek a londoni, madridi, mumbai, izraeli, oroszországi és a nemrégiben elkövetett norvégiai terrortámadásokra. Az eseményen a magyar politikai és közélet kiemelkedő szereplői, valamint a nagykövetségek vezető munkatársai tartanak beszédet.

Tudósítónktól

Körzeti kitekintő

Szeged

Örömmel köszöntötte a közösség a Szarvasi Ifjúsági Tábor résztvevőit, akik Verő Tamás rabbi és Fritz Zsuzsa vezetésével érkeztek a városba. A diákok megtekintették a temetőt, csoportos adat- és ismeretgyűjtő sétát tettek, információkat

szereztek az emlékhelyekről, a holokauszt előtt itt élt nagyszámú zsidó polgárságról. Végül összegezték tapasztalataikat, meghallgatták a hitközség elnökének a múlttól, a jelenről és a jövőről szóló tájékoztatóját, majd a zsinagógában kádist mondtak a mártírtáblánál.

Az 1941-es magyar holokauszt

Megdöbbentő dokumentumok kerülnek elő hazai és külföldi levéltárakból egy 70 éve történt, magyar állampolgárokat érintő népirrás körülményeiről. A magyar hatóságok által az eset előzményeként végzett kitoloncolást időnként a történészek is pusztán félresikerült idegenrendészeti akcióként találják.

„Katonai gépkocsivezetők elbeszélése szerint a Magyarországról kiutasított nagyobb létszámú zsidót Kamenec Podolskban a német kato-

nom azokat, akiket behoztak – mondja a HVG-nek a 93 éves budapesti Zobel László, a deportálási akció kiszámú túlélőjének egyike. – Nagyjából 200-an voltak, férfiak, nők, gyerekek, öregek. Mind magyarul beszéltek.”

Más források is igazolják, hogy az akció csak részben irányult külföldiek ellen. Például a témában az eddigi legalaposabb kutatást végző teológus-történész, Majsai Tamás által 1986-ban közreadott magyar nyelvű beszé-

rának be sem akarják engedni a zsidókat, mindenhol kizavarnak, és még az életünk sincs biztonságban (...) Nincs lakás, nincs enni való, a pénzünket nem fogadják el. (...) És az autók még mindig ontják a Dnyeszter partjára a menekültek százait.”

A kitelepítettek számára külön sokot jelentett a folyóban úszó hullák látványa, illetve az ukrán fegyveresek megjelenése, akik sokakat kiraboltak és megöltek. Zobelék Budapestre érkezett csapata is majdnem erre a sors-

Zsidók menete az ukrán Kamenec-Podolszkijban, ahol öreik a városon kívül agyonlőtték őket. A fotót Spitz Gyula magyar munkaszolgálatos sofőr készítette titokban

nák és ukrán nemzeti örök tovább akarták kíséni. A zsidók a katonaságnak ellenszegültek. A katonaság géppisztolyokkal közé lőtt a zsidóságnak és több halott lett.” Többek közt ez állt abban az üzenetben, amelyet 1941. szeptember 5-én továbbítottak a kassai VIII. csendőrkörletből a kárpátaljai kormányzói biztos összehívott tisztjének. A jelentés sajátos összefoglalása az augusztus végi „incidensnek”. Az ugyanis 23 600 – felerészben magyar – zsidó tömegsírba lövése, egyúttal a második világháború addigi legsúlyosabb megszárlása volt. Az áldozatok száma először nőtt ötjegyűre.

Az esemény a magyar történetírásban gyakran ma is úgy jelenik meg, mint a Galíciából Magyarországra beszivárgott zsidók „visszatoloncolása”, akik aztán a Szovjetuniótól frissen elfoglalt területen – helyi csoportok, illetve főképp az SS-fegyveresek akciói következtében – életüket veszítették. Ez volt a korabeli hivatalos álláspont is. A Belügyminisztériumból a rendőrséghez és a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóságához érkezett parancsok „lengyel és orosz származású, nem magyar állampolgárságú zsidók” kiutasításáról szóltak.

Valójában a július 15-étől augusztus 12-éig tartó deportálás az Anschluss után keletre menekült osztrák zsidókat is érintette, a döntő többség pedig generációk óta a Kárpát-medencében élt. „A Rumbach Sebastyén utcai internálóközpontban engem tettek meg írónak, nekem kellett listáz-

molók és segélykérő levelek tömege, amelyeket deportáltak írtak a határszélen, a Kőrösmező melletti Havasalján létrehozott gyűjtőtáborból, illetve a tengelyhatalmak által megszállt Ukrajnából. De ez tünik ki a háború után felállított Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság archívumában őrzött magyar nyelvű visszaemlékezésekből is. „Bár sokakkal beszélünk, még tévedésből sem találunk egyet sem, aki akár csak vélelmezhető lett volna galíciai vagy oroszországi honosnak” – írta a szerzetes-politikus *Slachta Margit* is, aki többek közt a Polgári Szabadság Párt képviselője, *gróf Apponyi György* társaságában, emberbaráti megfontolásból a deportálás helyszíneit végigjárva igyekezett jelentéseivel jobb belátásra bírni a magyar kormányt. „Látunk állampolgársági okiratukat kezükben tartó embereket, félkarú hadirokkantat, alig csoszogó aggastyánt, kanyarós kisgyermeket kétnapi utaztatás után órákon keresztül a tömeggel esőben a nyílt teherkocsin való továbbállításra várni” – sorolta *Horthy Miklósnénak*, kormányzói audienciát (feltehetőleg hiába) kérő levelében.

A határon átszállítottak mintegy kétharmada Kárpátaljáról származott, ahol *Kozma Miklós* kormányzói biztos a legkevésbé sem volt tekintettel a belügyminisztériumtól érkező, emberieségi szempontokat előíró rendeletekre. Mint ahogy arra sem, hogy – miként a Felvidéken és Észak-Erdélyben is – az év elején lefolyt népszámlálás során a magyarul beszélő zsidókat, a nemzetiségi statisztikákat javítandó, a magyarokhoz sorolták. Az akció szempontjából ezek az emberek nem számítottak magyarnak, sem őshonosnak: a budapesti és más vidéki internálótáborokból érkezőkkel együtt közülük is ezeket vittek teherautókkal a katonák a falvak határában sorsukra hagyták őket.

„Minket sajnos tévesen informáltak, öt nap óta úton vagyunk” – szól az egyik deportált család levele. „Azt mondták, hogy lakások vannak, és mindenki el tud majd helyezkedni. Az igazság pedig az, hogy a faluba az uk-

ra jutott. Az őket a folyó felé terelő banda azonban egyszer csak menekülőre fogta, mert felbukkant egy magyar utaszalakulat. A katonák éppen a korábbi megszárlások miatt érkeztek: félő volt, hogy az odasodródó, a cölöpökön minduntalan fennakadó hullák tönkreteszik az általuk épített pontonhidat.

De leginkább a németek aggodtak, hogy a helyzet az utánpótlási vonalakat veszélyezteti. „Magyarországi zsidókat hoztak tehergépkocsikkal magyarországi koncentrációs táborokból Buczaczbába, Czortkova és Kamenec-Podolszkijba (...) Ezeknek a zsidóknak feltétlenül vissza kell innen menniük. A hadosztály kéri, hogy adjanak ilyen értelmű utasításokat a magyaroknak” – szól a német Dél Hadseregcsoporthoz tartozó területi biztosító 444. hadosztály egy július végi jelentése, egyike azoknak a dokumentumoknak, amelyeket a HVG a témát német és magyar levéltárakban kutató *Gellért Ádám*tól és *Jánostól* kapott.

Abban, hogy a deportálásokat *Keresztes-Fischer Ferenc* belügyminiszter augusztus közepén leállította, szerepe lehetett *Slachta Margit* emberbaráti missziójának, az amerikai követség közbenjárásának, de leginkább talán a német hadvezetés követelésének. *Bárdossy László* miniszterelnök ekképp magyarázkodott 1941. november 21-én a magyar parlamentben: „Mi az ukrán területet elfoglalása után az odaváló galíciai illetőségű zsidókat igen jelentékeny számban kitelepítettük. Még többet akartunk kitelepíteni, de a velünk baráti német birodalom figyelmeztetett bennünket, hogy ezt tovább ne tegyük. Ez előtt a kívánság előtt kétségtelenül meg kellett hajolnunk.”

Az addigra már kiutasítottakat viszont – az ő számuk a magyar szakirodalomban felbukkanó 16-18 ezerrel szemben a határvidéki magyar királyi rendőrkapitányság 1941. őszi jelentése szerint 19 426 – nem engedték vissza, sőt a visszaszökni próbálók miatt megerősítették a határok „védelmét”. Mindeközben a román hatóságok is igyekeztek a Szovjetuniótól visszahódított Besszarábiából a zsidó lakossá-

MEGHÍVÓ

2011. szeptember 25-én, vasárnap, délelőtt 9.30-kor a Rákoskeresztúri temetőben (Budapest X., Kozma u. 6.) a mártíremlékműnél, utána az ismeretlen munkaszolgálatos emlékművével gyászmelegemlékezést tartunk mártírhalált halt drága hitestvéreink emlékére.

Az emlékeszédet Frölich Róbert főrabbi mondja.

A kántori funkciót Szilágyi Gábor kántor látja el.

A megemlékezésre tisztelettel meghívjuk hitestvéreinket, és megjelenésükre számítunk.

Budapesti Zsidó Hitközség
Chevra Osztyál

A náciizmus üldözöttei: új kifizetési program

A náciizmus zsidó üldözöttei részére a Claims Conference létrehozta a Holokauszt Kárpótlási Alapot (HVCF). A HVCF alpnál kérelmet adhatnak be a náciizmus zsidó üldözöttei, akik

a) jelenleg Bulgária, a Cseh Köztársaság, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Románia, a Szlovák Köztársaság vagy Szlovénia területén élnek,

ÉS

b) nem részesülnek CEEF-kifizetésekben vagy a HVCF irányelveiben meghatározott egyéb, német eredetű kifizetésekben, és NEM kaptak meg a Budapest Alap kifizetését.

A HVCF-kifizetésre jogosult lehet a zsidóüldözések áldozata, aki zsidóként a német kormány Hardship Fundban meghatározott kritériumai szerinti üldözöttség elszennvedője volt. Ez, egyebek mellett, az alábbiakat tartalmazza:

- szabadságtól megfosztott lét (koncentrációs tábor, gettó, bujkálás, hamis személyazonosság), vagy
- menekülés a náci rezsim elől egy megszállt területről, vagy
- szabadság korlátozása, pl. kijárási tilalom, lakóhely-korlátozás és bejelentési kötelezettség, vagy
- sárga csillag viselése.

Jogosultság esetén a náciizmus üldözöttje egyszeri, 1900 eurós kifizetést fog kapni.

Részletes információ és a jogosultsági kritériumok pontos leírása a Claims Conference www.claimscon.org/hvfc oldalán található.

A HVCF programra a jelentkezési időszak 2011. szeptember 1-jétől 2013. június 30-ig tart. Minden kérelemnek 2013. június 30-ig be kell érkeznie a Claims Conference-hez.

FELHÍVJUK A FIGYELMET, HOGY NEM JOGOSULTAK AZOK, AKIK RÉSZESÜLNEK A CEEF HÁROMHAVONKÉNTI KIFIZETÉSÉBEN VAGY MEGKAPTÁK AZ 1900 EURO ÖSSZEGŰ KIFIZETÉST 2008/2009-BEN A BUDAPEST ALAP PROGRAM KERETÉBEN.

További információért és jelentkezési nyomtatványért kérjük, keresse az alábbi irodákat:

Claims Conference, 1054 Budapest, Tüköry u. 3.

Tel.: 374-3078, 374-3084

E-mail: judit.szekely@claimscon.org

vagy

Claims Conference, HVCF, P.O. Box 20064, Tel-Aviv, Izrael

Ingyenes telefonszám: 00800-685-685-68

E-mail: infodesk@claimscon.org

got ukrán területre hajtani. Augusztus közepére az ukrán területen vándorlók jó része a környék egyik legnagyobb városában, Kamenec-Podolszkijban felállított zsidó gettóban kötött ki. Mint akkortájt ott járt magyar katonák tapasztalták: „a város zsidó negyede tele van internált zsidókkal, közöttük igen sok a budapesti: kimondhatatlan és leírhatatlan piszkokban élnek, hiányos öltözetben járnak-kelnek, az utcák bűzösök, egyes házakban temetetlen hullák hevernek”.

A német hadvezetéshez is eljutottak az élelemszűkösségről, járványveszélyről szóló jelentések. Ezek ürügyet adtak arra, hogy – egy augusztus 25-én a német szárazföldi hadsereg főparancsnokságán tartott tanácskozáson – elfogadják az akkor már többszörös tömeggyilkos SS-tábornok, *Friedrich Jeckeln* vállalatát: szeptember 1-jéig likvidálja a zsidókat. A négy napon át tartó tömegmegszárlást az ő emberei hajtották végre, illetve segéderőként a 320-as német rendőrszázalókból toborzott fegyveresek – derül ki Gellérték publikálás előtt álló tanulmányából. A metódus a zászlóalj tagjaival készült kihallgatási jegyzőkönyvek alapján rekonstruálható. „A zsidókat sorfal között vezették, részben hajtották a kivégzés helyére. Ott le kellett rakniuk a magukkal hozott csomagokat és a gödörbe kellett menniük. Itt le kellett feküdniük, mégpedig arccal lefelé. A gödörben aztán három SD-embert pillantottam meg, akik a zsidókat géppisztollyal, tarkólövessel megölték.”

A következőknek a már agyonlőtt tetemekre kellett ráfeküdniük. Egy másik vallomás szerint „a folyamatos előmozgást a gyerekek hátráltatták, akik anyjukba kapaszkodtak. A rendőrök aztán elragadták a gyermekeket anyjuktól és belékték őket a gödörbe.”

Kamenec-Podolszkijt egyébként további megszárlások követték a térségben: magyar zsidók ezrei haltak meg például a sztaniszlaui véres vasárnap során. És akik a határon átszökve, csodával határos módon visszajutottak Magyarországra, azok sem voltak még biztonságban. Zobel két hónapot töltött Ukrajnában, míg nem egy kocsi, hamis papírokkal visszajutott Magyarországra, ám hamarosan egy büntető munkásszázadal Kisvárdára vitték. A Vereckéről elhurcolt, jelenleg Izraelben élő *Mirjam Wohlberg* – egy másik túlélő, akinek élettörténetét *Szirtes András* filmrendező fél éve rögzítette – 1943 végéig bujkált Ukrajnában, aztán Munkácsról került Auschwitzba.

A Kamenec-Podolszkijban folyt öldöklés „messze a legnagyobb megszárlás volt, amit a németek addig elkövettek, és az elkövetkezők számára is mintául szolgált” – írja *Timothy Snyder* amerikai történész Bloodlands (Vérvidékek) címmel tavalgy megjelent könyvében. Egyfajta gyilkolási verseny kezdődött az SS-tisztek közt. „1941. október 13-án 12 ezer zsidót öltek meg Dnyepropetrovskban. November 30-án Riga mellett német megszállók és lett helyi erő 14 ezer zsidót hajtottak a Rumbula erdőszélig, ahol tömegsírba lötték őket. Az elkövető *Friedrich Jeckeln* volt, aki Kamenec-Podolszkijból hozta magával az iparszerű gyilkolás technikáját.” Nem telt bele néhány hónap, és a náci vezetők – alighanem a gyilkosságorsorozat sikerét látva – elvetették a zsidók számára Galíciában felállítandó rezervátum ötletét, helyette megszületett az Endlösung, vagyis Európa erőszakos zsidómentessé tételének programja.

Schweitzer András / HVG

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelevélvelhez is

FRANK (alapítva: 1892/1972)

Tel./fax: (1) 331-5743

E-mail: frank1063@t-online.hu

Munkadíjából 5% kedvezmény!

Magyarország, vigyázz!

Az ő választásuk az volt, hogy az üldözöttek mellé álltak – mondta Szita Szabolcs, a Holokauszt Emlékközpont megbízott ügyvezető igazgatója Raoul Wallenbergről és társairól azon az ünnepségen, amelyet a Humán Napján az intézményben tartottak. A svéd diplomata születésnapján, augusztus 4-én Magyarországon hagyományosan mindazokra emlékeznek, akik a vézskorszak idején önzetlenül mentették embertársaikat.

Egyszerű banktisztviselő volt. Máté Gáspár 1870-ben született, a Váci út 17. szám alatt lakott. Kétségbeesett zsidó sógomóje 1944-ben nála rejtette el két unokáját. Máté további tizenkét apró gyermeket gyűjtött össze, akiket a felszabadulásig óvott, táplált, és a legnagyobb bombázásban is lakásában maradt velük, hogy a pincébe behúzódozó nyilasok fel ne fedezzék a kicsinyeket. A felszabadulás után tovább gondozta őket, és akiket nem tudott visszaadni a szüleiknek, azokat elhelyezte a Nemzeti Segély otthonában.

A fenti történetet másik kettővel együtt Forgács Gábor, a Humán Napjának egyik díszvendége osztotta meg az egybegyűltekkal a Holokauszt Emlékközpontban. Forgács, aki a

vézskorszakban Raoul Wallenberg munkatársa volt, rámutatott: a három történet főszereplőinek gesztusát eddig senki nem köszönte meg. Ezeknek az embereknek hősiességükért, esetüket a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet elé terjesztve, meg kellene kapniuk a Világ Népeinek Igaza kitüntetését.

Az embermentő svéd diplomata, Raoul Wallenberg 99. születésnapján a hagyományhoz híven a Holokauszt Emlékközpontban azokról emlékeztek meg, akiknek a vézskorszak üldözöttjei életüket köszönhetik. E hősök egy gyilkos korban mutatták fel az emberi természet jó oldalát – hangsúlyozta megnyitóbeszédében Révári Bence, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára.

A megjelent méltóságokat Botos János, a Holokauszt Emlékközpont megbízott ügyvezető igazgatóhelyettese köszöntötte. Az ünnepségen tiszteletét tette többek között Christian Mühlethaler, a Svájci Államszövetség nagykövete, Greg Dorey, Nagy-Britannia és az Egyesült Királyság budapesti nagykövete, valamint a svéd és a német nagykövetség képviselői. Díszvendégként üdvözölték Forgács Gábor mellett Vali Miklósnét és Kate Vatzot, akik annak idején szintén Wallenberg svéd követségi titkár

munkatársaként dolgoztak. Kate Vatz jelenleg is sokat tesz Stockholmban Wallenberg emlékének ápolásáért.

Ugyancsak a másokért életüket feláldozni kész emberek történetével vezette be mondandóját Székely János, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegeye püspöke, az Esztergomi Hittudományi Főiskola rektora. Balog Gyuláról, egy rákospalotai cigány emberről beszélt, akit Buchenwaldba, majd más haláltáborokba hurcoltak. 1945-ben egy zsidó sorstársával együtt tért haza. Utóbbi annak idején két éves gyermekét rejtette el a cigány lókereskedő családnál. Felesége és édesanyja odaveszett, de kisfiát megtalálta. A gyermek csak cigányul tudott, de apának és fiának nem kellettek szavak: ölelték, csókolták egymást, és zokogtak örömiükben.

Több mint 760 magyar kapta meg a Világ Népeinek Igaza díjat, de még mindig vannak ismeretlen, sőt bizonyíthatatlan esetek – tette hozzá az elhangzottakhoz Szita Szabolcs, a Holokauszt Emlékközpont megbízott ügyvezető igazgatója. „Képesek voltak mások szenvedését meglátni, kockáztatni családjukat, vagyoniukat, személyes biztonságukat azzal a választással, hogy az üldözöttek mellé álltak. Mert tudták, hogy lehet vallástani, lehet nemet mondani. Ezért vagyunk büszkéek rájuk.”

Szita Szabolcs a Holokauszt Emlékközpont nevében emlékrmet adott át egykori tevékenységükért Forgács Gábornak, Váli Miklósnénak és Kate Vatznak. Ezután Sebes József nyújtotta át Forgácsnak és Váli Miklósnénak a kitüntető oklevelet a Raoul Wallenberg Alapítvány képviselőjének, bejelentve: a közgyűlés kettejüket egyhangúlag tiszteletbeli tagjává választotta.

Szita Szabolcs felkérte a jelenlévőket, támogassák az Igaz Emberek Társaságának megalapítását, azzal a céllal, hogy a méltóság, a tartás hőstettei ne homályosuljanak el. A szolidaritás szellemének terjesztése különösen fontos korunkban, amikor egyre hangosabban hallatja hangját a gyűlölet, a kirekesztés, a rasszizmus. Szintén a fenti aktualitásra hívta fel a figyelmet Tóth László, a Világ Népeinek Igaza kitüntetés birtokosa, mondván: az ordas eszmék, amelyek hatmillió ember meggyilkolásához vezettek, újra felütötték fejüket a világban és hazánkban.

Az Életmentő vízumok (Diplomák az élet szolgálatában, 1944–45) című kiállítást köszöntve Pritz Helga, a Külügyminisztérium főosztályvezető-helyettese beszédében hangsúlyozta: mindenkinek megvan a felelőssége az egyetlen földi létben, és a legnyomortabb helyzet is lehetőséget ad a választásra. A tárlatot Carl Lutz Svájcban élő lánya, Agnes Hirschi nyitotta meg. „Ezek a diplomátok több mint 100 ezer ember életét mentették meg – mondta. – A budapesti mentőakció egyedülálló volt; a budapesti zsidó közösség így lett a legnagyobb túlélő zsidó közösség Európában.”

Az eredetileg San Franciscóban 1996-ban bemutatott kiállítás magyar emlékekkel egészült ki. A Budapesten szolgálatot teljesítő külföldi diplomátákról alkot pillanatképet sok fotóval, dokumentummal. A látogató a spanyol Angel Sans-Briz, a svájci Carl Lutz, a svéd Raoul Wallenberg, a szintén svájci Friedrich Born, az olasz pápai nuncius, Angelo Rotta és segítők tevékenységével ismerkedhet meg három nyelven (magyarul, angolul és németül) november 8-ától.

„A Humán Napján nem mehetünk el szólanul mellett a szörnyűség mellett, ami Skandináviában, a demokráciák őshazájában történt – mondta korábbi beszédében Forgács Gábor. – Borzalmas tudni azt, hogy a tömeggyilkosnak cinkosai vannak szerte Európában. Rémmülett hallom a budapesti cinkosság hírért is. Thomas Mann mondotta még otthon, 1933-ban: Achtung, Europa! (Európa, vigyázz!) Hadd mondjam most: Achtung, Ungarn! (Magyarország, vigyázz!)”

Rados Virág

A társadalom lelkiismeretének hangja

„A sebek felszaggatása magában valóban nem használ sokat, de a kérdések elkenése és a valóságos helyzettel való szembe nem nézés a sebek minden felszaggatásánál károsabb” – írta Bibó István. A 20. század kiemelkedő politikai gondolkodója a Zsidókérdés Magyarországon 1944 után című tanulmányában teszi a ma is időszerű kijelentést. Az értekezés volt az apropója a beszélgetésnek, amely a Bibó születésének 100. évfordulója alkalmából egybehívott konferencia másnapján hangzott el a Kossuth Klubban. Az Asztali Beszélgetések Kulturális Alapítvány Zsidókérdés Magyarországon 1989 után címmel hívott eszmecsere négy tudóst.

Hogyan látják ma, 2011-ben a beszélgetésnek adott cím aktualitását? – tette fel a kérdést a résztvevőknek a moderátor, Galambos Ádám, az alapítvány munkatársa. A társadalmi felelősség problematikáját vetette fel válaszában Botos János történész, a Holokauszt Emlékközpont megbízott igazgatóhelyettese. Mint mondta, a zsidósággal 1944-ben és előtte történtekért a felelősségvállalás felelős módon valósult meg: van is, meg nincs is. Politikusok kértek hivatalosan bocsánatot a zsidóságtól, ugyanakkor máig nem rögzíti törvény, mit is értsen a társadalom a felelősség fogalma alatt. Kárpótlást adtak az elrabolt zsidó vagyoneért, ám azt, hogy mekkora volt ez a vagyon, és ahhoz képest milyen volt a kárpótlás, mély hallgatás övezi. A zsidóság mibenlétééről való gondolkodás (hogy vallási, származásbeli, nemzetiségi kisebbségről van-e szó) szintén annyira zavaros, hogy a társadalom jelenlegi állapotát elnézve Botos szerint mindez talán 20 év múlva is kérdés lesz.

Egy személyét ért antiszemita beszólás történetét mesélte el Tatár György vallásfilozófus. Lutheránus feleségével és barátaival nemrégiben evangélikus istentiszteleten vett részt, amelyet egy református pap vezetett. Az esemény után Tatár a templom előtt rágyújtott egy cigarettára, mire a tiszteletes figyelmeztette, itt nem lehet dohányozni. Tatár ezzel egyet is értett, így arrébb ment, és már csak a háta mögül hallotta a pap hangját: „És a zsinagóga előtt sem szabad ám rágyújtani!” Az evangélikusokból álló baráti társaság később ezzel fogadta a históriát: „Na persze, ilyenek a reformátusok!” A história jól rávilágít előítéletekkel terhes gondolkodásunkra.

Bibó kora és a jelen zsidósága helyzetének alapvető különbségeire hívta fel a figyelmet Haraszti György történész, az ORZSE Történelem és Vallásbölcsélet Tanszékének vezetője. A Bibó-tanulmány keletkezésének idejében még bizonytalan volt, megszületik-e Izrael Állam. A nagy politikai gondolkodó ugyancsak nem szólhatott már hozzá azokhoz a torzulásokhoz, amelyeket az 1949-es kommunista hatalomátvétel után a rezsim okozott a holokausztról és a zsidó állam megszületéséről való közgondolkodásban.

A nyugati demokráciák mérsékelt antiszemizmusról és az antiszemitizmus társadalmi elítéléséről szövegezte Balog Iván. A magyarországi antiszemitákkal szemben nem áll hasonló antiszemizmus-ellenes közmegegyezés – mutatott rá a szociológus. A zsidóellenességet nálunk a nem antiszemita nem zsidó általában a zsidók és az antiszemiták „külön ügyének” tekintik. Hogy ez miért van másképp Nyugaton, abban Balog nagy szerepet tulajdonít az 1967-es izraeli hatnapos háborúnak. A közel-keleti konfliktus ráébresztette a Nyugatot, hogy a zsidó állammal szolidaritásnak kell lennie a demokráciák értékeinek és érdekeinek megóvása végett. Hiszen ha az arabok nyernek, akkor az oroszoké lesz az olaj, és a Szovjetunió kerül ki győztesen a hidegháborúból.

Hazánkban a kommunista rendszer nem tette lehetővé, hogy a zsidók kikerüljenek a „külön csoport” skatulyájából. A többségi társadalom továbbra is úgy könyvelte el a zsidóságot, mint olyanokat, akik nem tartoznak közéjük. A felfogás, hogy a zsidók „idegenek”, Balog szerint tipikus kelet-európai örökség.

Mi a társadalom számára a zsidókérdés tárgya a valóságban? – kérdezte Galambos Ádám a tudósoktól. Tatár György Bibó idézte, aki kifejtette, Közép-Kelet-Európában a polgári fejlődés nem megszüntette a feudalizmust, hanem használta (magába építette) annak szerkezetét. A filozófus párhuzamot vont az 1989-es rendszerváltással: Magyarországon nem lett megdöntve a feudálisocialista berendezkedés – a jelenlegi hatalom ugyanúgy használja annak struktúráját. Tatárnak emellett megdöbbentő személyes tapasztalata, hogy a mai Magyarországon a többség meg van róla győződve: hazánkban a holokauszt kizárólag a nyilasok műve volt. Az emberek zömének halvány fogalma sincs a Horthy-rezsim, a zsidótörténevet, a deportálásban olyannyira aktív csendőrség szerepéről.

Az antiszemizmus jelenlegi európai terjedésére figyelmeztetett Haraszti György. A jelenséget az arab bevándorlási hullám generálja, vélekedett a történész, de míg Nyugat-Európában a zsidóellenesség a baloldarra jellemző, és a hagyományos jobboldali pártok Izrael mellett állnak, addig Magyarországon az antiszemizmus a jobboldal privilégiumának tűnik.

A társadalmi felelősségvállaláshoz visszakanyarodva, Tatár György Bibó István fontos állítását idézte. Nem az volt a fő baj, hogy ki mit csinált a zsidók ellen, hanem hogy ki mit nem csinált értük. Bibó a közösség lelkiismeretének hangján, többes szám első személyben, a „mi” viszonylatában fogalmaz, eltérően a korszakban gyakori „ti” használatától. Tanulmánya e téren világvizsnyolatban is egyedülálló.

R. V.

Velencei anziksz

Az 54. Velencei Biennále, vagyis a Nemzetközi Művészeti Kiállítás egyik legérdekesebb és leginkább zavarba ejtő kiállítása kétségtelenül a lengyel pavilonban látható.

A kétvétenként megrendezett művészeti seregszemlén a fontosabb országok saját pavilonnal rendelkeznek, és minden alkalommal igyekeznek valami különlegeset bemutatni nemzeti művészetükből, ami megmarad a látogatók emlékezetében.

A lengyeleknél nem az a meglepő, hogy nem szobrokat vagy képeket látnak, hiszen ma már bevett dolog, hogy videoinstallációkat mutatnak be, amelyek néha 10 perc hosszúak, néha órákon keresztül peregnek, hanem az, hogy mielőtt belépünk, hatalmas, piros alapon nyomtatott héber nyelvű plakátot osztogatnak a látogatóknak.

Igen szokatlan – és esetükben először fordul elő –, hogy nemzeti kiállításukon őket nem lengyel, hanem külföldi művész reprezentálja, az izraeli Yael Bartana. A tökéletesen sötét terem egyik részében film pereg, a nézők döbbenet figyelik a vásznon bemutatott gyászünnepeket. A Lengyelországi Zsidó Újjáéledési Mozgalom (JRMIP) alapítója és vezetője előtt tisztelegnek, akit meggyilkoltak. A felszólalók, a barátai, a harcostársai, a lengyel hivatalosságok, az izraeli állam küldöttei emlékeznek erre a kiváló emberre és munkásságára.

Akik nem járatosak a zsidó világban, azoknak nem tűnik fel semmi, esetleg a képi megfogalmazásokat tartják furcsának, hiszen a rendező olyan eszközökkel dolgozik, amelyek a korai szovjet propagandafilmek stílusát idézik. A közönségből kiragadott arcok túlzottan válogatottnak tűnnek, egy munkás, egy paraszt, egy szakállas öregember, egy tiszta tekintetű ifjú.

Aki járatos a zsidó világban, az kétségbeesetten keresgél az emlékezetében, és szegyenkezik, hogy még sosem hallott erről a mozgalomról és irányítójáról, sosem hallott a merényletről.

Az illúzió tökéletes, a zsidó életben jártasak is csak a közepén kezdenek gyanakodni, hogy itt valami nem stimmel, mégsem egy dokumentumfilmet látnak, hanem valami mást.

A másik teremben aztán kiderül, hogy ez egy trilógia harmadik része, az első a rendező 2007-ben forgatta Rémálom címen, a másodikat a Fal és torony címmel 2009-ben, és 2011-ben a Merénylettel fejezte be.

A Lengyelországi Zsidó Újjáéledési Mozgalmat, és persze a vezetőjét is, ő és művésztársai találták ki, s az ötletből nemcsak filmek születtek, hanem plakátok és egyéb tárgyak is.

A forgatókönyv szerint a mozgalom alapítói, tagjai arra hívják fel a több mint 3 000 000 lengyel zsidót, hogy térjenek vissza atyáik földjére.

A második részben azt mutatják be, hogy a felhívás eredményes volt, mert Varsó egyik negyedében létrehoztak egy kibucot az egykori gettó helyén, és megpróbálnak békésen együtt élni a környező lengyel társadalommal.

A harmadik rész pedig a kudarcot meséli el, hiszen a mozgalom vezetőjét végül is egy merénylet során meggyilkolják.

Nem tudni, mi járt az alkotók fejében, mindenesetre a fikciót olyannyira valóssá kívánták tenni, hogy az egyik plakáton közlik a mozgalom jövő nyári berlini kongresszusának meghívóját, megadják a címet és egyéb elérhetőséget.

A trilógia keserű szembenézés a valósággal, és persze nem nélkülözi az iróniát sem.

(Az első részében a főhős a beszédét a teljesen üres, dűledező varsói Olimpiai Stadionban mondja el.)

Yael Bartana 1970-ben született Afulában, több rangos kiállításon mutatta be képeit, filmjeit, video- és hanginstallációit, Észak-Amerikában, Dél-Amerikában, Németországban, Svédországban, meg persze Izraelben és Lengyelországban is. Úgy tűnik azonban, hogy az utóbbi éveit a Lengyelországi Zsidó Újjáéledési Mozgalom kitalált története köti le.

Érdekes mű, s csak remélhetjük, hogy lesz alkalmunk itthon is megnézni – lehetőleg magyar felirattal – a filmeket, amelyeket a rangos nemzetközi díjak és az elismerő kritikai visszhang dacára Lengyelországban sem sokan láthattak, mert inkább csak az interneten terjed.

E. J.

A jeruzsálemi Siratófal szomszédságában zajló ásatások során találták ezt a kb. kétezer éves követ, amelyen az ősi zsidó jelkép, a menóra látható.

Mit is jelentett Dóra?

Radó Sándor magyar földrajztudós és térképész egyike volt azoknak, akik nemcsak bekerültek, hanem bele is szóltak a történelembe. Svájcban működő hírszerző csoportja éveken át küldte jelentéseit Moszkvába, és ezek az információk hozzájárultak a háború eredményéhez. Ezt először a hadtörténészek, később a különböző színvonalú irodalom révén a nagyközönség aránylag hamar megtudta, de sok vonatkozás háttérben maradt. Ezen segített Radó Sándor Dóra jelenti című könyvének első teljes kiadása.

Trom András előszava ezt a teljességet hangsúlyozza, különös tekintettel Radó Sándor egyéni sorsára, meghurcoltatására a „hálás” Szovjetunióban 1945–1955 között. Kitüntetés helyett másfél év vizsgálati fogság várta Ljubljanka hírhedt börtönében (Wallenberg is ott szenvedett!) majd kényszermunka egy északi sóbányában. Később került értelmiségi foglyok közé, Moszkva közelében. Amikor szabadlábra helyezték, a pályaudvaron búcsúzóul a belügyesek megverték és kirabolták. Ezek után nem csoda, hogy hazajöve nem vállalta a felajánlott magas títokszolgálati beosztást, visszatért a tudományhoz, amelyben rövidesen hazai és nemzetközi eredményeket ért el. Az általa készített térképek a valóságot tükrözik, nem törődve a pártközpont és a külügyminisztérium esetleges rosszállásával. Pl. Nyugat-Berlin jelzése, a két Korea ábrázolása, és a szocialista országok közül egyedül a magyar térképek tüntették fel Jeruzsálemet izraeli fővárosként.

Magában a könyvben először látnak napvilágot a szovjet katonai cenzúra által kihagyott részek, ezeket eltérő szedéssel jelzik, némelyik fejezet nagy részét adva. Megtudható belőlük közel 60 személy neve, akik Radót informálták vagy segítettek, olvasható a „Dóra” és a moszkvai központ közötti eddig ismeretlen 45 rádiótávírat is.

Radó Sándor szegény újpesti zsidó családba született, de apja ügyes, szorgalmas kiskereskedőként polgári szintre jutván, taníttatta tehetséges fiát, sőt, mivel távoli rokonságban volt *Hazai Samu* altábornagy honvédelmi miniszterrel, elintézte, hogy első világháborús katonai szolgálatát az „előkelő” hajmáskéri vártüzértizti iskolában kezdje. Innen került ezrede törzséhez, a titkos parancsok irodájához. Érdekes módon itt találkozik a marxizmussal, egész életére baloldali lesz, aminek első következménye, hogy 1919 után emigrálni kényszerül. Bekapcsolódik a nemzetközi politikába, rengeteg nevet említ, földrajzi és térképészeti tevékenysége jelentős. Ő csinál először repülési térképeket, 1932-ben Lipcseben kiadja a világ első légi útikönyvét, 1936-tól a genfi Geopress ügynökség vezetőjeként szerez nemzetközi tekintélyt. Érdekes megállapításokat tesz a zsidó nagypolgári körökről, amelyek támogatják a Hitler-ellenes tevékenységet, de csak addig, amíg az baloldali nem válik (sok nevet említ).

Svájc „Európa erkélyként” ideális terep a hírszerzésre, és ezt a Vörös Hadsereg is kihasználja. Radó agasztó híreket kap a sztálini Szovjetunióból, de nem hallgat rájuk, kiépíti szervezetét a semleges országban, amely nagyon fél az esetleges német megszállástól, ezért kénytelen engedni bizonyos követeléseknek. Pl. elsőtétítenek, hogy a Németországot támadó repülő ne tudjanak tájékozódni, és sajnos nem fogadják be a fasiszták üldözöttjeit sem. Felkészülnek az ellenállásra, a hegyekben erődöket építenek és élelmiszert tartalékolnak.

Jelentéseikből fény derül a Szovjetunió elleni német támadás előkészületeire, de Moszkvában nem hisznek nekik. Nagyszerűen működ-

Radó Sándor

nek, pedig Radó Sándor nem szakértő hírszerző, semmi ilyen iskolát nem végzett – mégis sikeres. Nemzetközi csapat segít, német katonatisztek, osztrák báró, de magyar diplomaták is.

Rövid jelentései elsősorban katonai jellegűek, számok, adatok kavarognak bennük.

A németektől okkal tartó svájci kémelhárítás 1943 őszén lecsap Radó csoportjára. Abbahagyják a hírszerzést, lényegében majd egy évig bujkálnak. Csak Franciaország felszabadulása után hagyja el Svájcot. Ekkor értesül arról, hogy egész magyarországi rokonságát deportálták és gázkamrában elpusztították!

Jelentéseik a háború döntő időszakában sokkal járultak hozzá a hadi eseményekben bekövetkezett fordulathoz.

Radó Sándor professzor teljes szövegében megjelent könyve nevek, adatok, érdekességek tömegével járul hozzá a 20. század legizgalmasabb korszakában való tájékozódáshoz.

Róbert Péter

Megemlékezés

A Hitközség Síp utcai székházában avatták fel Radó Sándor emléktábláját.

tábláját. Zoltai Gusztáv úr, igazgató rövid bevezetője után *Deutsch László* főrabbi tartott beszédet, *Szilágyi Gábor* kántor énekelt gyászimát, majd közös kádissal zárult az esemény vallási része.

Ezután *Trom András* emlékezett vissza a nevelőapjával töltött időkre.

Ha valaki, hát Radó Sándor igazán megérdemli, hogy emlékéit tábla őrizzze ebben a székházban – mondta Zoltai Gusztáv úr, amikor az emléktá-

bla gondolata felmerült. [...] Nálunk, otthon, vasárnaponként a reggelik délig tartottak, mert egyfajta pizsamás történelemórába csaptak át. Sándor bácsi hajnali olvasmányából idézett (az összes mérvadó hazai és külföldi lapot olvasta), és mindenhez kapcsolódott valamilyen, a múltat felidéző története. Megelevenedett a század első fele. És fény derült sorsának legmeggrázóbb élményeire, megpróbáltatásaira is. Unszoltuk tehát: mindezt meg kell írnia. A folytatást, a „Dóra jelenti” megjelenését és az

egyébként jócskán cenzúrázott memoárkötet berobbanását a hazai köztudatba, majd megfilmesítését önként megnyilvánítom. (Remélem, a cenzúrázatlan verziót is, amelyet öt éve jelentettem meg.)

A „Dóra jelenti”-t 19 nyelvre fordították le. A Dóra fedőnév már-már a békeidőkben is elfedte a Radó nevet. Pedig Sándor bácsi igazán földrajztudósi, térképészeti sikereire volt büszke. Méltán. Hiszen nevéhez fűződik a világon az első sajtótérképészeti ügynökség létrehozása, az első útikönyv megjelenítése a Szovjetunióról – amelynek népszerűsítő jelentőségét Eisenstein *Patyomkin* című filmjéhez hasonlította Haushofer tábornok fasiszta német ideológus, Hitler geopolitikai tanácsadója. A világon az első repülőterképeket is Radó készítette. Ezek a pilóták nélkülözhetetlen tájékozódási eszközeivé váltak.

Mindazért a szolgálatért, amelyet a Szovjetunióknak tett, szinte természetesen következett a méltatlan „jutalom”, a több mint 9 évi Gulag. 1955-ben tért vissza Magyarországra, ahonnan 1919-ben emigrált. A következő évtizedekben a magyar térképészetet emelte nemzetközi

GIORA SHARON FÓKÁNTOR

A kántorművészet jövője(?)

2.

A szép zene élvezetet nyújt, inspirál. Az ember ízlése nagy változásokon ment át az évszázadok, évezredek során. Amit zenének, dallamnak neveztek kétezer évvel ezelőtt, az monotonnak, sokszor szinte élvezhetetlennek tűnik a mai fül számára.

Kíváncsi lennék, hogy az az istentisztelet, melynek zeneisége kizárólagosan a leviták énekének és a tóraolvasás dallamvilágának az elemeit alkalmazná, milyen hatással lenne a mai hallgatóra. Lehet, hogy muzikológiai, zene-történeti tanulmány anyagának megfelelő, de kétem, hogy a mai fülnek ez a zene különösebben felemelő és élvezetes hangzást jelentene. Márpedig ha kántorművészetéről beszélünk, a művészi szinten funkcionáló kántor egyik feladata a gyönyörködtetés, az énekkel, a zenével a lélekre hatás gyakorlása, az imák lehető legszebb formában való közvetítése, mindenképpen az ima szövegéből és értelméből kiindulva.

Itt említem meg azt a tényezőt, hogy Amerikában az istentiszteletek szelleme és jellege egyre inkább eltávolodik a szertartás áhítatot keltő, emóciókat ébresztő formájától. Ez igaz a zenei formákra, és igaz a szónoklatok milyenségére. Egyre inkább a tudományos értekezések és a szórakoztatás irányába tolódik minden.

A hitszónoklatok helyét átveszik a diskurzusok és az egyetemi szintű előadások, a zenében pedig egyre nagyobb teret nyer a pop, a rock és sok egyéb zenei stílus, melynek a helyét nem éppen az istentiszteleteken kellene megtalálni.

Még egy mondat erejéig visszatérve a tórai nignok zeneiségéhez, megjegyzem, hogy a tóraolvasás melódiavilága az askenázi és a szefárd rítusú közösségekben ugyancsak eltérő. Az ősi tóraolvasó melódia elemeit sokkal inkább a keleti zenei jelleggel erősebb kapcsolatot tartó szefárd dallamfűzésben találjuk meg, mint az askenázi, melyre a helytől függően számos más zenei stílus is hatást gyakorolt.

Ami az új stílusok hatását, a modern zenei megoldásokat illeti, itt szintén vigyáznunk kell, hogy mi az, ami beleillik egy templomi környezetbe, egy istentisztelet légkörébe.

Az természetes, hogy mint minden, a zsinagógai szellem, ezen belül a zeneiség is változik. Új szerzők, új stílusok jelentkeznek, és nincs is ezekkel semmi baj, amíg nem önkényesen és rombolóan próbálják átvenni az uralkodást. A jelentőség és vallásos szellem nélküli zeneművek terjesztése és templomi előadása helytelen. Ellenzem a nyári táborok, táborútekek, összejövetelek alkalmával énekelt és megtanult, sokszor igénytelen és gyerekes daloknak az istentiszteletbe való beiktatását, csupán azért, mert „sokan ismerik őket”, vagy a szöveg egy-egy imának egy-egy mondatát dolgozta fel. Ezeknek a daloknak megvan a maguk helye, ahol az alkalomnak, a környezetnek megfelelő. El tudom azt is képzelni, hogy ifjúsági és gyermek-istentiszteleten ezekből számosat alkalmazni lehet, de nem tartom elfogadhatónak, hogy egy formális istentiszteleten ezek tegyék ki a szertartás zeneanyagát. Amúgy ennek a véleményemnek hangot is adtam már több fórumon, szóban és írásban.

A közös éneklés ügye szintén előjött a konferencián mint döntő fontosságú tényező. Számomra felemelő és örömteli, amikor az istentisztelet egyes pontjain a közösség együtt énekel a kántorral. Szeretem a hívek aktív részvételét, amikor arra megfelelő mód és alkalom adódik. Ez azonban közel sem jelenti azt, hogy a közösségnek minden hangot együtt kell énekelnie a kántorral. Ez az, ami a kántorművészetet mint olyat teljesen feleslegessé teszi és ellehetleníti. A közös éneklés túlzásba vitele nem csak nem építi a közösséget, de egyenesen ártalmas is. Vannak momentumok, amikor nem az aktív közreműködés, hanem az odafigyelés, az inspiráció ad és adhat többet. Hadd mondjak példát erre: vannak esetek az amerikai templomi gyakorlatban, amikor a rabbi diskurzust, ha úgy tetszik, vitát kezd a hetiszakasról vagy más odaillő témáról. Van az is, amikor a közösség a rabbival együtt olvassa az egyes imarészeket. Ugyanakkor van, amikor a rabbi *BESZEL*. Ilyenkor a közösség nem beszél együtt vele, hanem figyel, hallgat, hagyja, hogy az elmondottak hatással legyenek rá. Ugyanezt várom el zenei téren is. Vannak imák, melyeket jó, ha a közösség együtt énekel a kántorral, de vannak olyanok is, melyeknek a levegője és zenei formája a kívánja, hogy azt a közösségnek *HALLGATNIA* kell(ene). A kettő közötti egyensúlyt kell megtalálni: egyik a másikat kiegészíteni, nem kirekeszteni hivatott.

A régi és az új, a hagyományos és a modern kitűnően megfér egymás mellett, ha nem egymás ellen fordítjuk őket. Az emberek ízlése, elvárása más és más. Nem igaz, hogy senkinek nem kell az egyik vagy a másik stílus, ilyen vagy olyan istentiszteleti forma. Az istentisztelet feladata elsősorban a hit, a vallásos érzés felkeltése, ébrentartása. Istennek az imával való megközelítéséhez elengedhetetlen az áhítatos, méltóságteljes légkör. Ehhez méltó legyen a zene is! Az adott ünnep, alkalom jellegének megfelelően legyen komoly vagy vidámabb hangvételű! Egymást kiegészítve, nem egymás ellen. A modern stílus, az új utak felkutatása is úgy történjék, hogy az alapoktól induljunk el, visszanyúlva a régihez. Nem szabad feláldoznunk a hagyományt az új oltárán!

Giuseppe Verdi, a nagy olasz operakomponista egy igen radikális zenei újítás alkalmával azt mondta: *Térjünk vissza a régihez, az haladás lesz!*

A forrásból merítünk – ahogy Babits Antal írta dolgozatában. Merítsünk és lépünk tovább, de soha ne szakadjunk el teljesen a forrástól! Ugyanakkor engedjünk közel magunkhoz más hatásokat is!

Van-e tehát jövője a kántorművészetnek? Sajnos sokszor érzem úgy, hogy nincs. Mégis bízom abban, hogy lehet jövője, hiszen értéket képvisel. Ha megtanuljuk a régi és az új értékeket egyforma szeretettel kezelni, akkor mindenképpen van.

A kántorművészet két évszázadon át gyönyörködtetett, áhítatot ébresztett a zsinagógák látogatóiban. A kántoréneket mint műfajt az egyetemes énekművészet jegyzi, kiemelkedő művelőinek nevét, munkásságát számon tartják. A modern klasszikus zenében (és az értékes könnyűzenében is) újjak és mások a hangzások, mint a régi szerzők idejében voltak, de a magukra adó mai szerzők ismerik, követik azokat az elveket, melyeknek alapjait Bach, Mozart és a többi nagyok rakták le.

A kántorművészet, a hagyományos, szép és igaz kántorének megérdemli, hogy értékei fennmaradjanak, és azokat az új zenei irányzatok újabb színekkel, újabb értékekkel gazdagítsák.

Jubileumi konferencia Uppsalában

Az idén ünnepli 10. születésnapját a stockholmi székhelyű Paideia, a Zsidó Tanulmányok Európai Intézete (www.paideia-eu.org). A jeles jubileum alkalmából háromnapos konferenciát szerveztek a közeli Uppsalában. A városban található Skandinávia legrégebbi és legnagyobb (40 000 hallgató) egyeteme.

Az idei nyár különösen mozgalmasra sikeredett az intézmény életében, a már szokásos, új projekteket segítő Project Incubator szeminárium után rendezték meg a már működő európai zsidó közösségi programok bemutatásának új színteréül szolgáló JPropelt. Az intézmény által a „változások nyarának” nevezett eseménysorozat (erről bővebben a www.summerofchange.org oldalon) lezárása volt a jubileumi ülés, amely az uppsalái egyetem dísztermében ünnepséggel kezdődött. A gálaműsor ceremóniamestere *Stefan Böhm*, az uppsalái színház korábbi igazgatója, jelenleg a Stockholmi Zsidó Hitközség kulturális elöljárója volt. Az ünnepi köszöntők sorában először a házigazda egyetem rektorhelyettese, *Kerstin Sahlin* szólt az intézmény fontosságáról. *Gabriel Urwitz* professzor, a Paideia igazgatóságának elnöke ismertette, hogy a tíz év alatt 38 országból már csaknem kétszáz végzettje volt az intézménynek. A szervezetet létrehozó svéd kormány képviselőiben *Olof Ehrenkrona* nagykövet szolt, akinek személyes szerepe is volt a zsidó tanulmányok iskolájának létrehozásában.

Az est keretében a Paideia akadémiai bizottságának elnöke, *Moshe Halbertal* A Toleranciáról címmel tartott rövid előadást. A köszöntők sorát *Johannes Heil*, a heidelbergi

Barbara Lerner Spectre

Zsidó Tanulmányok Főiskolájának vezetője folytatta. A nagy múltú német intézmény az idei évtől a svéd kistestvér partnere, a Stockholmban végzetek rövid idő alatt szerezhettek mester fokozatú diplomát Heidelbergben.

Az utolsó hozzászóló *Lena Posner-Körösi*, a Svédországi Zsidó Hitközség Szövetségének elnöke volt, aki külön kiemelte az alapító igazgató, *Barbara Lerner Spectre* szerepét.

Ezután szefárd és askenázi, illetve izraeli dalok hangzottak el a *Lilla Kören* énekkar és a többek között az intézmény végzettjeiből álló svéd klezmeregyüttes előadásában. Külön ki kell emelnünk az énekest, *Anne Kalmeringet*, aki egészen elbűvölte a közönséget.

Másnap reggel az egyetem egyik nagyelődőjében folytatódott a konferencia plenáris ülése Zsidó perspektívák a változó Európában címmel.

A reggeli órákban *Yair Lipshitz*, a tel-avivi egyetem oktatója tartott chevrutát. Délelőtt „A vallás kihívásai a demokráciában” témában *Eric Nelson* (Harvard Egyetem) és *Alan Wolfe* (Boston College) adott elő Hebraizmus és Republikanizmus, illetve Vallási diverzitás és liberális demokrácia címmel. Ezt követően panelbeszélgetésekre és kérdésekre került sor.

A délután mottója ez volt: Az idegen közöttünk.

Az első előadó a lundi egyetemről érkezett: *Jevsper Svartvik*, őt *Catherine Chalié* (Université Paris Ouest Nanterre) követte.

A napot lezáró beszélgetésben *Konstanty Gebert* lengyel újságíró, *Kenesei Marcell* (Centropa, Budapest) és *Stephan Kramer*, a Németországi Zsidó Hitközség Szövetségének főtítkára vett részt.

A chevrutát *Rani Jaeger* (Shalom Hartman Intézet) vezette.

A nap két érdekes előadása közül az elsőt *Michael Brenner* professzor (Müncheni Egyetem) tartotta Milyen zsidók az európai zsidók? címmel, majd *Zygmunt Bauman* (Leedsi Egyetem) lépett a katedrara, témája Mennyire központi Közép-Európa? volt.

A panelbeszélgetésen *Bitter Dávid*, a CEU doktorandusza, a Paideia korábbi végzettje hozzászólásában az aktuális magyarországi helyzetéről beszélt.

Az összegzésben olyan neves szakemberek vettek részt többek között, mint *Avraham Burg*, a Kneszet korábbi elnöke és *Jan Eliasson*, az ENSZ Közgyűlésének 60. elnöke.

A kétnapos rendezvényt az alapító igazgató, *Barbara Lerner Spectre* meghatározó hozzászólása zárta.

Ezt követően elindult a 2011/12-es tanév egyéves képzése, melyen Magyarországról és a Cseh Köztársaságból ketten tagjai a 25 fős nemzetközi osztálynak.

További sok sikert kívánunk az intézménynek, köszönet a színvonalas konferencia megszervezéséért.

Paszternák Tamás

Volt egyszer egy politikus...

Volt egy magyar politikus, akinek életútja a radikális jobboldali nacionalizmustól a nácizmusellenes nemzeti demokrácia és a függetlenség önfeláldozó szellemi és fegyveres harci szerepvállalásáig ívelt. Volt egy magyar politikus, akinek életútja befejező szakasza szervesen összekapcsolódott Magyarország második világháborús szerepvállalásával, szorosabban a Horthy-rendszer tragikus végnapjaival, az ország német megszállásával, a kiugrási kísérlet kudarcával, az SS-különítményesek és a nyilas erők puccsával, illetve hatalomátvételével, aki kulcskérdésnek tekintette a német expanziós politika elleni összefogást, az ország háborús részvételének ellenzését, a politikai és rasszista megkülönböztetés elítélését, akinek szellemisége a magyar politikai gondolkodástörténet különös része, emberi-politikai helyállása a demokráciáért való küzdelemben elévülhetetlen, méltó – méltó lenne – az emlékezéséért!

Idén van 125 esztendeje, hogy megszületett *Bajcsy-Zsilinszky Endre*.

„...hetek óta igen nagy zaklatottságban élek, főleg a zsidó munkaszolgálatosok ügyében árasztanak el kérésekkel barátok és ismeretlenek, melyeket nem tudok elhárítani. Végre is én nem államférfi vagyok, hanem egyszerű politikus közkatona, aki a cserkész jelszó szerint ott igyekszem segíteni, ahol lehet” – írta egyik barátjának a vésidőszakból *Bajcsy-Zsilinszky*. S így igaz, megmaradt hagyatékában közel kétszázra tehető azoknak az ügyeknek a száma, amelyekkel kapcsolatban a kormányzat illetékes tisztségviselőihez vagy magukhoz az üldözöttekhez fordult, értesítve őket beavatkozásairól és azok eredményeiről. Szerteágazó levelezéséből kiderül, hogy többek között kiknek az érdekében járt közben: *Arató Endre*, a Magyar Nemzet munkatársa, *Békeffi László* színész, *Egri István* színész, *Fischer József* építész, *Gelléri Andor Endre* író, *Gergely István* hírlapíró, *Gosztonyi Lajos*, a Népszava munkatársa, *Hont Ferenc* rendező, *Kállai Gyula*, a Népszava munkatársa, *dr. Kósa János* történész, *Kovács Imre*, a Szabad Szó szerkesztője, *Radnóti Miklós* költő, *Szakatis Árpád*, a Népszava főszerkesztője, *Zsolt Béla* újságíró. *Bajcsy-Zsilinszky Endre* üldözöttek érdekében kifejtett tevékenységét az jellemezte, hogy az ismeretlen, jelentéktelen kisemberek ügyét ugyanúgy felkarolta, mint a neves értelmiségiekéit. Különösen sokat fáradozott a szadista parancsnokok túlkapásainak kitett zsidó munkaszolgálatosok védelmében és a hozzátartozóiktól törvénytelenül megvont hadiségély ügyében. Az igazságügy-miniszter és a honvédelmi miniszter figyelmét nem egyszer felhívta arra, hogy Magyarország jövője, háború utáni megítélése szempontjából milyen veszedelmeket rejt magában, ha a hatóságok eltűrik az üldözőkkel, főleg a zsidó munkaszolgálatosokkal szemben a fronton és a hátszágban egyaránt alkalmazott törvénytértéseket és szadizmust. *Bajcsy-Zsilinszky* figyelme kiterjedt a magyarországi lengyel emigrációra is. Pálkövéről – nyaralóhelyéről – nem egyszer átvitorlázott a túlsó partra, hogy meglátogassa a balatonboglári lengyelek tábort. „A lengyel dolgokat amúgy is nagy kedvvel próbálom elősegíteni” – írta 1943 őszén, amikor is felkarolta a varsói egyetem volt magyar lektorának, *dr. Csorba Tibornak* és lengyel származású nejeének azon szándékát, hogy kulturális foglalkozásokat kívánnak tartani a táborokban. Szerette a lengyeleket is; még lengyel nyelvleckéket is vett.

A balatonboglári táborból a menekültek kis körzetben szabadon járhattak-kelhetek, közülük többen „átrándultak” a tavon Pálkövére, ha megtudták, hogy a velük rokonszenvező politikus ott van. A táborban a lengyelek mellett Németországból megszökött franciák is voltak. *Bajcsy-Zsilinszky* őket is tárt karokkal fogadta pálkövei „szemináriumain”. Sok franciát döbbsített rá, hogy a németek ellenében mennyire közös az út. Látogatói között számos értelmiségi, tanár, kezdő diplomata, politikus, katona akadt. Joggal érezhette, hogy komoly missziót teljesít, amikor a szemeket nyitogatja.

A háborút követően mártírként tisztelték, erről tanúskodtak (tanúskodnak) az ország több településén az utcanevek is, ám napjainkban inkább a felejtés áldozata. Jelzi ezt, hogy a Balaton északi partján, Pálkövén álló egykori nyaralóháza évek óta elzártan húzódik meg a strand és a vasúti töltés közvetlen közelében.

Balaton barangolásai során vetődött el a 20-as években ide, és nagyon megtetszett neki a pálkövei partrész, ahol barátaival együtt sátorot vert, fürdött, vitorlázott, s sokszor a tábor tüzifényénél nyársat sütvé, borozgatva elbeszélgetett a magyar sorskérdésekről. Miután megszerezte és elrendezte a terület bérletét, a kezdeti sátoroztatás után kényelmesebb megoldást keresett; hozzáfogott a telek körbekerítéséhez, és 1937-ben megvalósította melengtetett tervét, a népi építészettel utánzó, romantikus ízlésű magyar parasztház megépítését. 1937-től 1944-ig télen-nyáron sokat időzött itt, de ez a hely nemcsak pihenést, hanem munkát is jelentett számára. Sereglettek hozzá a vendégek, noszogatta is fővárosi barátait, hogy csapjanak fel pálkövei telekvásárlónak, hiszen a környékbeli területek aránylag csekély összegért megszerezhetőek voltak.

Még egy dúsgazdag földbirtokos lány, egy bizonyos *gróf Széchenyi Alexandra* is alkudott ott telkekre, kifejezetten azzal a szándékkal, hogy *Bajcsy-Zsilinszky* közvetlen szomszédjává válhasson. Meg is valósult rövid időn belül a birtokvásárlás, azután a grófnő nyarainak zömét ezen a tisztítatlan telken töltötte egy általa épített házban. A grófnő és a politikus kapcsolatáról keveset tudni, de *Bajcsy-Zsilinszky* egyik bizalmasa, *Kerecsényi Imre* visszaemlékezése szerint a fiatal, pénzes arisztokrata lány teljesen belebolondult a markáns, kemény kiállású politikusba, és mindent megpróbált, hogy közelebb kerüljön hozzá. *Kerecsényi* több telefonüzenetet vett át, leveleket közvetített, meghagyásokat teljesített, távbeszéléseknek volt fültanúja. A gróflány még anyagi áldozatra is hajlandó lett volna, az érintett azonban minden kísértést elhárított. Érthető is volt, hiszen érzelmileg el volt már kötelezve későbbi felesége, akkori titkárnője irányában.

„Nem azért élsz, hogy boldog légy. Azért vagy a világon, hogy betöltséd rendeltetésed. Szenvedj, túrj, menj a halálba, ha kell. De légy az, aminek lenned kell: légy ember!” – vallotta *Jean-Christophe*. *Bajcsy-Zsilinszky Endre* betöltötte rendeltetését; a jobboldalról indult, a baloldalra ért véget. Példakép számomra is, mert bebizonyította, hogy az antifaszizmus élethosszig tartó, demokráciát igénylő, humanista életfelfogás, ami nem jobb- és baloldaliság kérdése. Azt üzeni ma is, hogy az antifaszizmus a nem jobban ember alapvető erkölcsi értékeinek fontos része, és ha az antifaszizták napjainkban össze tudnak fogni, elkerülhetők lesznek a már sajnálatosan jól ismert borzalomok.

Kerecsényi Zoltán

Kihagyhatatlan!

Kiváló minőségű az antwerpeni MACHSIKE HADASS autentikus hechsherrel ellátott kóser borok a tokaji borvidékről, tradicionális eljárással, kiemelkedő évjáratokban, bevezető áron!

Kizárólagos forgalmazó: Börze Kft.
Budapest, Bécsi út 250.
Mobil: +36-30-957-8291
Tel.: +361-250-7420
Info@borze.hu

2000-es Kései szüretelésű furmint,édes	1050 Ft.
1998-as Szamorodni,édes	1450 Ft.
2000-es 3 puttonyos aszú,édes	1790 Ft.
1998-as 5 puttonyos aszú,édes	3450 Ft.

A borok megvásárolhatók:

BaMo-Kóser bolt 1074. Budapest, Dob u. 16.
Tel.: 0670/6322-771

Tallózás egykori zsidó újságokban

„Lelketekbe mindent felírjatok!” (3.)

„A Szovjet-Unió álláspontja a cionizmus kérdésében is úgy látszik lényegesen változott.” Így kezdte tanulmányának a Szovjetunióról szóló részét „r.s.” a Töhija 1945. május 13-i számában. A tanulmány, mellyel sorozatunk előző két részében foglalkoztunk, „A zsidóság politikai helyzete a második világháború végén” címet viseli. Az elmúlt 66 év tapasztalatainak tükrében láthatjuk, hogy az abban leírtak alig veszítettek frissességükből, sok esetben aktualitásukból. „A kommunisták a cionizmusnak azt vetették szemére, hogy az angol imperializmust szolgálja” – folytatja „r.s.” – „A harmincas évek második felében azonban megváltozott a szovjet viszonya a Brit Birodalomhoz. Az 1935–1939-es években normalizálódott, majd szívéllyessé vált ez a viszony, és a fasizmus elleni harcban őszinte szövetségessé forrt össze a két hatalommal” – vélte „r.s.” a felszabadulás eufórikus pillanataiban. Úgy gondolta, hogy ezzel a cionizmus tagadásának fő oka is elhárult. Akkor még nem tudhatta, hogy a kommunista nagyhatalom hamarosan Izrael ádáz ellensége lesz.

Már a háború éveiben több szovjet diplomata és szakszervezeti vezető is járt Erecben. Valamennyien abban reménykedtek, hogy egy kommunista berendezkedésű Izrael a szovjet törekvések kiszolgálójává lesz a Közel-Keleten. A Teheránból hazatérő *Majsky* szovjet követ hosszabb kitérőt tett Palesztinában. Moszkva urai úgy okoskodtak, hogy a kibucmozgalom a szovjethoz hasonló társadalmi berendezkedés melegágya. A virágzó mezőgazdasági kollektívák láttán *Majsky* meglepedésének adott hangot. Elkerült a figyelme, hogy a kommunisztikus berendezkedésű kibucok nem embertelen falanxok, nem is az egyén sorsába kíméletlenül beletaposó kolhozok, melyeket a hatalom ráerőltet az emberekre, hanem a lét és az individuum szabadságának megtestesítői. „Az orosz munkásság baráti kapcsolatokat vett fel az erעי szakszervezettel, a Hisztadrutal. 1942-ben a Hisztadrut évi konferenciáján először jelent meg a szovjet követ.” Az erעי zsidó munkásság gyűjtést rendezett a Vörös Hadsereg sebesült katonái javára. Szerény lehetőségeikhez képest jelentős ajándékaikat – például kör-

ház-autókat, orvosi műszereket, gyógyszereket, orvosi segédeszközöket – *Ben Gurion* és munkatársai nyújtották át a teheráni szovjet követségen. A washingtoni és a londoni szovjet követek úgy nyilatkoztak, hogy a Szovjetunió nem ellenzi a zsidók kivándorlását az általa megszállt európai országokból...

„Legjelentősebb azonban az a megbeszélés volt, melyet – a palesztinai újságok híradásai szerint – *Benes* folytatott *Sztálin* marsallal az elmúlt évben a zsidó ország megteremtése ügyében.”

„r.s.”, ez a ragyogó tollú, széles látókörű cionista, akiről semmi közelebbit nem sikerült megtudnunk, bártaival 1945 tavaszán még komolyan hitte, hogy „Oroszország semleges magatartását e kérdésben megkönnyíti az a tény, hogy a Szovjetnek – ellentétben más hatalmakkal – nincsenek területi, vagy gazdasági aspirációi Palesztinában”.

Alig pár év telt el, és világossá vált, hogy a Szovjetunió a fiatal Izrael Államot nagyhatalmi sakkjátszmáinak legkönnyebben feláldozható figurájának tekinti.

De ne ugorjunk előre az időben. 1945 tavaszán vagyunk, a felszabadulás álmokkal átszőtt, boldogító, reményteljes időszakában. A különféle hatalmak és országok államfői egymás után foglalnak állást a „zsidó Palesztina” mellett. A pápa *Lord Gort* emlékeztetéses vatikáni látogatása alkalmából az elsők között nyilatkozott úgy, hogy azonosítja magát *Roosevelt* elnöknek a palesztinai zsidó bevándorlás melletti deklarációjával. *Benes* cseh államelnök pozitív álláspontja ismert volt. Elhangzott az új, nemzeti demokráta front tagjaiból összetevődő román kormány elnökének szimpátiányilatkozata is. A demokratikus Bulgária miniszterelnöke nyilatkozatában hasonlóképpen kiállt a zsidók ügye mellett.

Rendkívüli jelentőséggel bírt a Londonban 1945 februárjában megtartott nemzetközi szakszervezeti kongresszus állásfoglalása. „A Komintern feloszlata óta e kongresszus jelentette az első munkás internacionálét; súlyát emeli, hogy az ott megjelent orosz delegátusok egy egész állami irányzatot képviselnek, az angol munkáspárt képviselői is benn ülnek az angol hadikabinetben

és az amerikai szakszervezetek befolyása az USA külpolitikájára szintén ismeretes” – írta a Töhija című cionista lap 1945 májusában. Érdemes megjegyezni, hogy „a kongresszus a jelen lévő palesztinai (eréc jisráéli – a szerk.) munkásküldöttek kérésére határozatlanlag kimondta”: támogatja az erעי szakszervezet követelését, elismeri a zsidó népnek önálló országhoz való jogát, és fontosnak tartja, hogy bocsássák a Jewish Agency rendelkezésére mindazokat az eszközöket, melyek a terv megvalósításához szükségesek. A határozatot viharos egyetértésben és óriási többséggel fogadták el. Mindössze 4 arab állam és egy indiai tartomány képviselői szavaztak ellene. A javaslat mellett szavazott a szovjet delegátus is.

A brit hintapolitikának megfelelően Anglia állásfoglalása volt a leghatározatlanabb. A britek lavírozni próbáltak a zsidó és az arab követelések között. Ez leginkább az alija kérdésében volt észrevehető. Hivatatosan még létezett az 1939-ben kiadott Fehér Könyv, viszont a palesztinai kormány már jóval több bevándorlást engedélyezett, „állítólag az a cél, hogy megmentsék a náci-terror alatt nyögő országok zsidóságát...”, mint amennyire a Fehér Könyv keretei lehetőséget adtak. Sőt, állítólag a palesztinai kormány nyilatkozatban kötelezte magát arra, hogy minden Törökországba érkező emigránst beenged az országba. Viszont, és ebből látszik a britek két-színűsége, abban a pillanatban, amint Magyarország és Románia felszabadult a német megszállás alól, félve a nagyobb alijahullámtól, azonnal visszavonta pozitív nyilatkozatait és megsemmisítette a certifikátokat. „Azóta quotákban állapíthatja meg az egyes országokból Palesztinába befogadható zsidók számát” – írja „r.s.”, és jöhíszeműen mentegeti a briteket: „Talán a háború befejeztével könnyebbé válik Anglia helyzete az arabokkal szemben. Számítunk arra, hogy Amerika álláspontja is befolyásolni fogja Anglia magatartását. Mindenesetre valószínűnek mondható, hogy még ha Anglia ellenállna is a zsidó államtervnek – amit nem hiszünk –, meglehetősen magára maradna a nagyhatalmak között, és nem akadályozhatná meg a tartós világbéke ezen lényeges pontjának érvényesülését.”

Érdekes és talán döntő jelentőségű, bármennyire magától értetődőnek tűnik is, magának a zsidóságnak az állásfoglalása az ügygel kapcsolatban. Az amerikai zsidóság legnagyobb szervezete, az American Jewish Congress, elfogadta a baltimore-i pontokat. Az angol zsidóság csúciszerve, a hitközségek küldötteiből álló Jewish Board of Deputies, feltétel nélkül „a zsidó Palesztina mellett és a binacionális állam ellen foglalt állást”. *Stephen Vise* New York-i főbbi az AJC elnöke, *Seling Brodetsky* leeds-i egyetemi tanár pedig a JBD elnöke volt, mindketten a cionista világszervezet vezérlőbizottságának tagjai. Az életben maradt zsidóság többségét kitevő angol-szász zsidóság tehát cionista vezetés, cionista program alatt állt. Természetesen fontos volt a kisebb zsidó közösségek magatartása is.

„Herzl megmondta, hogy a zsidókérdést világkérdéssé kell tenni ahhoz, hogy megoldhassuk. Ebben a háborúban valóban világproblémává vált, ha másképpen is, mint ahogyan *Herzl* gondolta” – állapította meg „r.s.” a Töhija című cionista értesítő 1945. május 13-i számában.

Mártír-istentiszteletek 2011/5771

Tata és Tatabánya

A tatabányai zsidótemetőben *Einhorn László*, a kis kile vezetője köszöntötte a megjelenteket. A helyiek mellett eljöttek a városból elszármazottak és a környékbéli közösségek képviselői is. *Darvas István* rabbi szavai után *Vencel György* kántor gyászimája következett, majd az emlékezés kavicsait helyezték el a mártíreléművön.

Az egykori zsinagóga kertjében felállított megyei holokausztemlékműnél *Kerti Katalin* üdvözölte a résztvevőket. Emlékező beszédet *Ravasz Éva* történész-levéltáros mondott. Közreműködött *Téri Sándor* színművész. A zeneszámokat *Oksana Demeniv* és *Igor Demeniv* harmonikaművészek adták elő.

A délután folyamán Tatabányán rendezett megemlékezést három helyszínen a Hit Gyülekezete.

Győr

A példás módon rendben tartott szigeti temető ravatalozójában *Villányi Tibor* elnök köszöntötte a megjelenteket. *Deutsch Róbert* főbbi beszédében az emlékezés fontosságát emelte ki. *Tóth Emil* főkántor éneke zárta a liturgikus részt. *Frischman Edgár* a Nácizmus Üldözötteinek Bizottsága nevében szolt, majd a résztvevők kavicsokat helyeztek el a vézskorszak áldozatainak emlékművénel.

Dunaszerdahely

A régió rendezvényeinek sorát idén is az egykori kis Jeruzsálem zsidótemetőjében tartott Azkara zárta. A megemlékezés előtt avatták fel a közelmúltban elhunyt hitközségi tag, *Kornfeld Rózsai* sírkövét.

Feldmár Tibor köszöntötte a megjelenteket, akik a világ számos pontjáról érkeztek e napra. Eljöttek az izraeli nagykövetség, a megye, a város és a társégházak vezetői is. A hitközség nevében *Kornfeld Tibor* előjáró mondott beszédet, majd meggyújtották a hat fákltyát az áldozatok emlékére. A kántori feladatokat a Dunaszerdahelyről elszármazott, Izraelben élő *Baruch Vesély* látta el. Először az elszármazottak képviselői szoltak, őket Izrael pozsonyi konzulja és *Igor Rintel*, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének elnöke követte, majd felolvasták Nagyszombat megye előjárójának üzenetét is.

A megemlékezés baráti beszélgetésekkel és találkozóval fejeződött be.

Kaposvár

Idén is a kialakult hagyományoknak megfelelően zajlott a megemlékezés elhurcolt szereteteinkre. A temető melletti gettóemlékműnél *Róna László* hitközségi elnök megnyitotta meg a megye és a város vezetőit, politikusokat, társadalmi szervezeteket és magánembereket, hogy közösen lépjenek fel a fakuló emlékezet ellen: sem a holokauszt borzalmait, sem pedig az egykor élő, virágzó hitközségek soha ne merüljenek feledésbe!

A vasútállomásnál elhelyezett emléktáblánál *Szita Károly* polgármester emlékezett mártírjainkra.

A temetőben, az auschwitzi hamvakat tartó urna tövében *Schönberger András* főbbi tartott megható gyászistentiszteletet *Klein Ervin* főkántor és *Klavanszkij Anatolij* kántor közreműködésével.

Olvasóink írják

Aug. 1-jei lapszámuk olvasása óta füstölgök magamban, hogy hogyan lehet időpontokat ennyire nagyvonalúan kezelni, mint a Sommer Katalival készített interjúban olvasható. (Feltételezem, nem én vagyok az egyetlen túlélő, aki észrevételezte ezeket.)

Mint a szerző írja, S. K. sok mindenkit ismer, sok mindenre emlékszik, de az alábbira rosszul. Mint írja, csillagos házban született, és ötvenes(!) korában megmenekült egy Duna-parti kivégzéstől. Csillagos házak 1944 nyarától voltak, a Duna-parti események pedig a Szálasi-féle hatalomátvétel utántól 1945 januárjáig történtek...

Ez alatt a három hónap alatt egy nagybátyám is igazolható módon áldozatul esett, egyik unokabátyám pedig feltételezhetően éppen a Duna-parti vérengzésnek. Hogy egy csillagos házban született kislány ezután hogyan tölthetett több hónapot a Klauzál téren, a Holló utcában és a svéd kórházban, az nemigen érthető. Én magam 11 éves múltam akkoriban, és mivel a szüleimet elvitték (édesapám mint munkaszolgálatos Mauthausenben, édesanyám, akit csillagos házból hurcoltak el, Bergen-Belsenben pusztult el), egyedül vézeltem át azokat az időköt, és pontosan emlékszem az eseményekre.

Az időpontokra tehát emlékszem, a sminkelésre vonatkozóan viszont nem tudok észrevételeket tenni, mert arról nem rendelkezem ismeretekkel. Kádas Istvánné

Tisztelt Kádas Istvánné! Úgy gondolom, hogy teljesen feleslegesen füstölgök (és csak remélni tudom, hogy más nem észrevételezte, amit Ön).

1. Nem csillagos házban születtem (ez csak a cikk írójának téves értelmezése volt), hanem az épület – a Nagymező utca 25. – később csillagos ház lett.
2. A nemzetközi gettóban nem egy pár hónapig voltunk (ez is egy újságírói félreállítás eredménye), az időpontot nem jegyeztem meg pontosan, mert én csak öt és fél éves voltam akkor.

Miután a Duna-partról Wallenbergnek köszönhetően megmenekültünk, még aznap éjszaka az egész házat bevitték a gettóba, ahol egy éjszakát álltunk a Klauzál téren, mire szétosztották, ki hová megy lakni.

Ha figyelmesen olvassa a cikket, akkor feltűnt volna, hogy nem jelezte dátum, mennyi ideig éltünk a különböző cimeken. Sajnálom, hogy az Ön emlékeiről nem írt az újság, de arról biztosíthatom, hogy én nem vonnám azokat kétségbe. Az időpontok az Ön életében nyilván mások, mint az enyémben. Annak pedig külön örülök, hogy a sminkelésre vonatkozóan nem rendelkezik ismeretekkel, és így nem tud észrevételeket tenni.

Üdvözlettel:

Sommer Katalin

***

A 2011. augusztus 1-jei szám Olvasóink írják rovatában szerepelt Weiler Katalin írása.

Júliusban Keszthelyen nyaraltam, és elindultam megkeresni a térképen szereplő zsinagógát. A hotelban és az információs irodákban beszerzett térképeken fotóval is szereplő csodás épületet szinte lehetetlen megtalálni.

Sohol nem szerepel, hogy több házzal körülvéve, egy belső udvarban áll. Azt csak mellékesen említtem, hogy nem is lehet belülről megtekinteni, zárva van. Talán csak előzetes egyeztetés alapján, nagyobb létszámú csoportoknak nyitják ki.

A Pethő-ház (Goldmark Károly szülőháza) belső udvarában áll, de ez az épületen, kapubejárónál, sohol nincs feltüntetve. Vajon miért?

Lehet, hogy ezt a kérdésemet inkább Keszthely város Polgármesteri Hivatalának kellene feltennem. Gondoltam is rá, hogy írok nekik, de az említett olvasói levelet újságjukban látva felmerült bennem: a közösségnek nem érdeke, hogy műemlékeit többen megismerjék?

Valásik Éva

Lányok, asszonyok a századelőn

Miniatűrök címmel különleges sorozatot indított útjára a közelmúltban a Gabbiano Print és Kiadó Kft. Az első kötetet *Benedek István Gábor* (BIG) író-szerkesztő ajánlotta az olvasók figyelmébe.

Kozák Péter, a könyv szerzője, tudományos kutatóként korábban éveken keresztül a magyar tudománytörténet kiemelkedő nőalakjainak életútját vizsgálta. Az 1900-as évek elején a hölgyek előtt megnyílt hazai egyetemek és az egyenjogúságért harcoló nőmozgalmak egyre inkább felhívták a figyelmet az új nőtípusra, amely a feleség és családanya státusát felcserélte vagy megosztotta az emancipált, tudományos pályára lépő nő szerepkörével. *Kozák Péter* – miközben az akadémikus és nagydoktor hölgyek pályafutásáról gyűjtött adatokat – a 20. század elejének olyan irodalmi alkotásaira bukkant, amelyek éppen ezeket az újfajta női szerepeket vállaló hőskéket állítják középpontjukba.

Doktor Szélpál Margit – *Balázs Béla* drámájának címszereplője – az első tudós nő volt a magyar színpadon. Az 1909-ben bemutatott színdarab főhőse két évvel a doktori fokozat megszerzése után úgy érzi, tehetségtelen, és nincs képessége az önálló kutatásra. Felhagy a tudománnyal, és egy elhamarkodott döntéssel dr. Szélpál Margitból *Beleznay Györgyné* lesz.

E recenzióknak nem célja a színmű további fordulatainak leírása, de tény, hogy *Balázs* Ibsenhez hasonló mélységben ismerteti és ábrázolja az önmagát kereső asszony lelki rezdüléseit.

Kozák Péter a darab hátterét, a szerző személyes érintettségét a témában, a színmű fogadtatását, valamint a korszak társadalmi hátterét adatgazdagon, igényesen, olvasható stílusban ismerteti. Az esszé a színmű írójának részletes életrajza és bibliográfiája egészíti ki.

A zsidó kultúra és könyvkiadás ismert alakja, *Izsák Gábor* különleges micvát vállalt a kis példányszámú sorozat elindításával, amelyben egy zsidó származású kortárs kutató egy ugyancsak zsidó származású, kiváló magyar író drámájával ismerteti meg az érdeklődő közönséget.

R. A.

Magén István

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglón, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelés címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Szakképzett ápolónő beteggondozást, ápolást, bevásárlást vállal. Tel.: 06-20-968-1112

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülményeit vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimhá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Tóratekercsek, ifilinek és mezűk számára: tökéletes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jeruzsálemi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Kiadó Bp. I., Attila úton 81 m²-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5500/128 telefonon.

Kiadó Bp. VII., Thököly úton 81 m²-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5500/128 telefonon.

Diplomakötés (aranyozás héber betűkkel), naptárkészítés, színes nyomtatás. Koós Erika, +36-20-314-3131, tereznymontatas@gmail.com

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Vígsházházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Üdüljön Budapest centrumában fél áron. 00-36-20-935-4867.

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomatás, könyvnyomatás, névjegykészítés a Mammut I-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Önkéntes munka Izraelben összel! Ha szeretnél segíteni, gyere velünk, most akciós repülőjeggyel, 2011. október 24-től november 14-ig. Jelentkezés: Deutsch János, 06-20-233-8454 vagy lljano@free-mail.hu

Idős ember gondozását vállalom itthon és külföldön. 06-20-229-9579.

Vizes falak utólagos szigetelése, hótérkép készítése, műszeres falnedvességmérés. Tel.: +36-30-950-1306, 06-1-251-8684, www.falszigeteltes.hu

Párkapcsolati, válási problémáinak, kamasz gyermekével kapcsolatos nevelési gondjainak, egyéb konfliktusainak kezelését bízza pártatlan, szakértő mediátorral! +36-30-919-9524, www.kibekitem.hu, natonek.gabriella@upcmail.hu

Órajavitás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.-Murányi u. sarkán, a Garay téren. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Antik csillárok javítása, vétele, eladása. 321-2972. Bp., Hevesi S. tér 3.

Fiatal nagymama bébiszitteri, bejárónői munkát vállal külföldön. 06-30-245-4074, zsueder@gmail.com

Hat évet Amerikában dolgoztam zsidó családnál. Házvezetői, takarítói munkát keresek. Tel.: 06-30-898-1176.

Gyermekfelügyeletet, házi gondozást, otthoni ápolást vállal középkorú nő gyakorlatlaltal, akár külföldön is. 06-30-341-6740.

Tokaj-Hegyalján, Mádán, a világörökség szívében jó adottságokkal rendelkező, két generációnak is alkalmas, szép, tornácós ház eladó (volt Zichermann-kúria). Vállalkozásra is kiváló. Irányár: 10 millió Ft. Tel.: 06-30-925-4683, szaboneterike@gmail.com

XIII. kerületi, 34 m²-es téglalakás eladó vagy szegedire cserélhető. 6,8 millió Ft. Tel.: 06-30-465-0384.

Nyugdíjas nő munkát vállal, bentlakással is. Tel.: 06-32-405-019, 06-30-343-0851.

Házi gondozást vállal 62 éves nyugdíjas nő bentlakással, 15 éves gyakorlatlaltal, akár külföldön is. +36-32-447-395.

Bp. Rózsadombon felújított, földszinti, 87 m²-es lakás + 18 m²-es helyiség + 16 m²-es garázs eladó, cserélhető, esetleg hosszú távra kiadó. Tel.: 36-30-984-1246.

MEGHÍVÓK

A Debreceni Zsidó Hitközség szeptember 23-24-25-én tartja XII. Nemzetközi Konferenciáját, melyre várja minden hazai és külföldi hitközség, zsidó szervezet, egyesület, intézmény jelentkezését. Bővebb információ: www.dzsh.hu, dzsh@internet.net.hu, 06-30-846-1703, 06-52-415-861.

***

A Debreceni Zsidó Hitközség október 23-24-én rendezi meg a XIII. Dr. Kardos Albert Nemzetközi Vers- és Prózamondó Versenyt, melyre szeretettel várja az irodalomkedvelők jelentkezését. A versenykiírás letölthető a www.dzsh.hu honlapról. Érdeklődni: dzsh@internet.net.hu, 06-30-846-1703, 06-52-415-861.

FELHÍVÁS!

1967-ben Budapesten perbe fogtak 19, háborús bűntettelt vádolt férfit. A vádirat szerint mindannyian nyilasok voltak, és részt vettek vagy közreműködtek magyar zsidók kivégzésében. A bírósági eljárás „zuglói nyilasper” néven vonult be a magyar jogtörténetbe. Az RTL Klub XXI. század című műsorának szerkesztősége megpróbálja felidézni az eseményeket. Olyanokat keresünk, akik tanúként vagy hallgatóként emlékeznek a perre, ott voltak a tárgyalásokon. Személyes emlékeikre vagyunk kíváncsiak. Azt szeretnénk, ha a mai húszévesek számára elmesélnék a tragikus napoknak és a gyilkosok tetteikkel való szembesítésének történetét. Jelentkezésüket az alábbi e-mail vagy postacímen várjuk: XXI.szazad@rtlklub.hu XXI. század szerkesztősége, 1222 Budapest, Nagytétényi út 29.

Szomorú szívvel tudatjuk, hogy **RÓZSA MIKLÓSNÉ SZ. SCHER ÉVA** életének 90. évében elment. Családi, baráti körben, hozzá méltó megemlékezéssel eltemettük. Gyászoljuk az anyát, két éve elhunyt édesapánk 70. évén át hűséges társát, a nagymamát, a dédnagymamát, a testvért, a volt Interkoncert - Nemzetközi Koncertigazgatóság nyugalmazott osztályvezetőjét, holokauszt túlélőt, az örök optimistát, az embert. Itt marad mindennapjainkban. Rózsa, Sónyi, Durant, Fekete, Csizmadia, Kepecs, Scher, Kurucz és Szász család, Zima András és családja. A temetési szertartás a Farkasréti temetőben Radnóti Zoltán rabbi úrnak köszönhetően felemelő és emberi volt, emlékezetes marad.

Idős hölgy gondozását vállalom, akár külföldön is. Tel.: 06-70-586-4665, maria-tokar504@yahoo.com

Eladó a Lipótvárosban 105 m²-es, dunai panorámás, a Budai Várban 43 m²-es és a Síp utcában garzonlakás. 06-70-293-3206, 06-30-245-4074.

Kiadó a Dohány-zsinagógánál háromszobás, bútorozott, felújított lakás hosszú távra. 06-30-841-3352.

Licites eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Bp. VI., Délibáb u. elején 75 m²-es, kétszobás, földszinti örökklakás. Kikiáltási ár: 26 730 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Budapest VII., Bajza utcai Garzonházban 37 m²-es, felújítandó lakás. Kikiáltási ár: 6 993 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

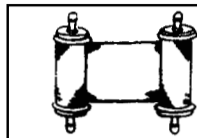
Az ingatlanokról a 06-30-217-3460 telefonon lehet érdeklődni munkaidőben.

Pozsonyi úton, távfűtéses lakásban kis szoba személyi segítség ellenében kiadó. További megbeszélés személyesen vagy telefonon. Telefonszám: 06-1-329-5019. Cím: XIII. ker., Pozsonyi út 36. I/1.

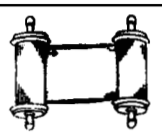
Fiatalos, nyugdíjas hölgy takarítást vállal Budapesten. Tel.: 06-20-352-4872.

HÁZASSÁG

21 év tapasztalatával várom önt, amelyben társra vágyok. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyi.asszony@gmail.com.

IMÁIDÓK

Templomok	Péntek	Szombat	Péntek	Szombat
	este	reggel	este	reggel
	Szept. 2.	Szept. 3.	Szept. 9.	Szept. 10.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Vasvári P. u. 5. (lubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfüvös u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Bébkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	19.10	8.00	19.00	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	18.00	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	19.00	9.00	19.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	19.00	9.00	19.00	9.00
Visegrádi u. 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Dessewffy u. 23.	19.10	9.00	19.00	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)	18.00	8.45	18.00	8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füredi u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
NAPTÁR				
Szeptember 2. péntek	Elul 3.	Gyertyagyújtás: 7.05		
Szeptember 3. szombat	Elul 4.	Szombat kimenetele: 8.09		
Szeptember 9. péntek	Elul 10.	Gyertyagyújtás: 6.51		
Szeptember 10. szombat	Elul 11.	Szombat kimenetele: 7.54		

Programajánlat

SZEPTEMBER

Budai Micve Klub
(II. Frankel Leó út 49.)

5. (hétfő) 17.30: A Vörösmarty Cserkészcsapat találkozája
7. (szerda) 18.00: Daniel Kempin, a híres frankfurti gitárművész és kántor jiddis dalokat énekel a zsinagógában. Belépő: 300 Ft.

18. (vasárnap) 17.00: Emil Singer Für képzőművész kiállítását megnyitja: Wagner Viktória művészettörténész

20. (kedd) 16.00: WIZO-ülés

25. (vasárnap) 19.00: Hej, Salamon Béla c. előadás. Színpadra állította: Murányi Péter. Rendezte: Székelyi József. Salamon Béla szerepében: Székelyi József. Zongorán kísér: Kis Domokos. A produkcióhoz való hozzájárulás: 1000 Ft.

Allandó programjaink:
Hétfőnként (első alkalom: szeptember 12.) 16-tól 17 óráig karbantartó torna csontritkulásos betegeknek.

Csütörtökönként (első alkalom: szeptember 8.) 18.00: Frankel Baráti Kör. Csevegés, társasjáték, kártya, sakk. Várjuk új tagok jelentkezését!

Péntekenként (havi egy alkalommal, most: szeptember 16.) 17.30: Miben különbözik ez a péntek este a többi estétől? Családos szombatfogadás vacsorával, Verő Tamás és Linda irányításával. Program: imák, éneklés gitárkísérettel, táncolás, meditálás, beszélgetés, játék. Jelentkezés 2011. szeptember 8-ig a Frankel irodájában. Részvételi díj felnőtteknek: 2000 Ft, gyerekeknek: 1000 Ft.

Vasárnaponként 10-től 11.30-ig: Talmud-tóra 2-10 éves gyerekeknek. Témák: zsidó ünnepek, biblia, héber dalok és táncok.

10-től 11.30-ig: Bár micva és bát micva felkészítés 10-15 éveseknek. Témák: írás-olvasás-beszéd héber nyelven, imák, a zsidó élet ünnepei, ciklusai és hagyományai.

Információ a honlapon: www.hillel.hu vagy e-mailben: info@hillel.hu

Új zsidó könyveket mutatnak be szeptember 7-én, szerdán, 16 órakor az Írók Boltjában (Andrássy út 47.). Naftali Kraus két új műve, EZÉKIÉL és DÁNIEL, az Ősi Forrás sorozat 20. és 21. kötetei. Dedikálás a helyszínen.

Hírek, események röviden

– **Felhívás!** Találkozót szeretnénk szervezni, ezért kérjük mindazok jelentkezését, akik zsidó gettóárvaházban vagy más zsidó árvaházakban (Budapest: Délibáb utca, Bácskai utca, illetve Szeged: Szőregi út) voltak 1944 és 1948 között. Jelentkezni lehet telefonon: 343-3898 (hétfőtől csütörtökig 1/2 9 és 12 óra között), e-mailben: nub@chello.hu vagy levélben: Nácizmus Üldözötteinek Országos Bizottsága, 1081 Budapest, Népszínház u. 27.

– **Adományok.** Szegő László 40 ezer Ft-ot küldött a Szeretkórház részére.

– **Mártírelmékmű-avatás Rákospalotán.** 2011. szeptember 11-én, vasárnap, 16 órakor mártírelmékmű-avatás lesz a Rákospalotai lezárt zsidótemetőben. Helyszín: a Rákospalotai keresztény temető mellett, a Szentmihályi úton az M3-as felé lévő kis utca végénél.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasszerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacékk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomatás:

VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

Halálozások

Szeretnénk köszönetet mondani dr. *Deutsch Zsuzsa* igazgatónőnek, dr. *Márvány Vera* főorvosnőnek és az I. belgyógyászat dolgozóinak, hogy édesanyámat, *Kelemen Miklósnét* több mint 5 éven keresztül lelkiismeretesen ápolták. Drága halottunkat csendben eltemettük. Gyászoljuk, míg élünk. Lányá, Éva, unokája, *Miklós* és felesége, *Elizabeth*, dédunokái, *Naomi* és *Ariel*. (x)

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy dr. *Várnai Dezsőné* született *Báder Edit* 2011. augusztus 17-én hosszú betegség után elhunyt. Utolsó útjára családja kísérte el 2011. augusztus 18-án a Kozma utcai temetőben. Gyászolják: fiai, *Gyuri* és *Guszt*i, menyeyei, unokái, dédunokái, rokonai és barátai. (x)

Aki juszt is filmes karrierre vágyik

Juszt Balázs

A Zsidó Nyári Fesztivál résztvevői között egy ismerős névre bukkan- tam, méghozzá Juszt Balázsra. A Puskin moziban mutatják majd be Tel-Avivról forgatott filmjét. Ahogy ezt megláttam, azonnal ráfutottam a témára. A 27 esztendő, jóképű fia- taleMBER ugyanolyan udvarias volt, mint apja, Juszt László a tévében, ugyanis „kezcisókolommal” kö- szönt.

– Amikor édesapja az *Altatót ol- vasta estéknél*, hogy „*aludj el szé- pen, kis Balázs*”, Ön már akkor azt válaszolta, hogy nem tűzoltó, nem katona, hanem filmrendező leszek?

– Nem. A bankári pálya vonzott, tudatosan készültem is rá. Mindkét nagypapám közgazdász volt, én is az szerettem volna lenni. Lettem is. Másodéves voltam a Royal Holloway, University of Londonon közgazdász szakon, amikor heccből fölvettem egy filmes tantárgyat. Megtalált a végzetem.

– Mi van???

– A közgáztt befejeztem, de közben már felvételiztem a UCLA-re (University of California, Los Angeles) posztgraduális képzésre, és fel- vettem. Cathy Schulman volt az osztályfőnököm, aki abban az évben nyert Oscart Crash c. filmjével, de kedvenc tanáram között első helyen kell említsem Barbara Boyle-t, az Ösztön és a Csodabogár producerét, aki a mai napig a pótnagymamám.

– Értem. Ez vezetett el egészen az izraeli filmig.

– Nem egészen. Egyébként nem én választottam Izraelt, megint csak a téma talált meg. Van, aki sorsnak hívja, van, aki karmának. Ritter Doron operatőr barátom szeretett volna készíteni egy kvázi installációs filmet Tel-Avivról egy izraeli haver-

jával. Már két éve gründolták, indu- lásra készen álltak, amikor a srácnak közbejött valami. Én épp Bukarestből repültem Pestre. Amikor leszálltam a gépről, Dorontól 15 nem fogadott hívásom volt. Rögtön visszahívtam, majd azt kérdezte, hogy akkor hét végén megyünk-e Iz- raelbe forgatni.

– Gondolom, kiejtette a telefont a kezéből.

– Nem! Inkább erősebben markol- tam. Aztán megkérdeztem: mit? El- mondta, hogy Tel-Avivot szeretné úgy bemutatni, mint amilyen valójában.

Egy pörgő, étellel teli helynek láttatni, ahol rengeteg kultú- ra él egymás mellett békében, és ahol fi- atalos szlengben: baromira jó lenni. Megírtam a saját öt- leteim, ezt összefé- sültük, és már men- tünk is. Az egész olyan simán ment, mint vajban a kés. Ilyen flottul meg nem szervezett és mégis gördülékeny forgatásom még nem volt, pedig két héti nem állt le a kamera, rengeteg helyszínünk volt, remek emberek, imádtam ott lenni.

– Mi a film műfaja?

– Egy életfilm ez igazából. 11 ember egy napját követi visszafele holnap estétől ma reggelig, ahogyan a sorsuk keresztezi egymást. Tony Scott-os lett, mert pörgő, él, látványos. Közel ezer vágást iktattunk be a 15 perces filmbe. Pacsay Attila fantasztikus zenét szerzett hozzá, de a Döme Zsolt által írt betétdal is legalább olyan remek! Egy szó nem hangzik el a filmben, és mégis mindenkire szól. Bármilyen, bármikor, bárhol megtörténhet. Ugyanúgy a rossz, mint a jó. Akkor már inkább a jót várjuk és lássuk! Talán ez a mondan- dója. Jó volt ezekkel az emberekkel dolgozni, és szeretnék még a jövőben. Sokat tanultam technikailag is, minden perc hasznosítható. Bármikor visszamennék Tel-Avivba.

– Most is dolgozik valamin?

– Hál' istennek igen. Akció- rendezője vagyok egy amerikai film- nek. Címe: *One in the Chamber*, melynek szereplői között olyan ne- vek vannak, mint Cuba Gooding Jr. és Dolph Lundgren.

– A neve csak itthon hangzik ismerősnek. Azért evezett távoli vi- zekre, hogy ez ne zavarjon be?

– Nem. Nem zavart soha, bár vol- tak negatív oldalai. Itthon is próbál- koztam, de semmilyen eredménnyel nem járt. Alapvetően forgatókönyve- ket írok – vagy megrendelésre, vagy sajátokat eladásra –, amit bárhol le- het csinálni, csak egy laptop kell hozzá. Forgatni pedig oda megyek, ahova hívnak.

– Gondolom, nagyon tud angolul.

– Angolul anyanyelvi szinten, vagy talán kicsit jobban. Mellette né- metül, franciául is gagyogok. Romá- nul csak értek.

– Visszatérve Izraelre, mi volt a legszebb emléke Tel-Avivban?

– A pörgő nyugalom. Bár oximor- on, mégis igaz. És csak ott. Ilyen étellel teli, mégis laza, kellemes, fi- nom várost még nem láttam. Meg- vanden benne a keleti nemtörődömség, de minden Európából is, ami nekem Amerikában mindig hiányzik. Ja és persze a kaja, az idő, a tenger meg a csodálatos izraeli lányok.

– Tehát a „kis Balázs” a mese vé- gén inkább ébredő korszakában van?

– Abszolút! A vágyam a teljes boldogság. Ez kellően tág fogalom, és hosszú a lista. Dolgozom sok minde- nen, de nem csapongok, hiába van több vas a tűzben, csak ahhoz nyú- lok, amelyek felforr. Különböző szét- esek. Azt nagyon irigylem a nőktől, hogy egyszerre több dologra is tud- nak koncentrálni.

Bozsán Eta

Salamon Béla sztorijai

A gondolatolvasó

A kis vidéki város polgármesteréhez egy délelőtti furcsa ember állított be.

Bozontos szemöldöke, szúrós tekintete és lobogó koromfekete haja rögtön elárulta, hogy nem közönséges halandó. Bocsánatot kért a zavarásért, és be- mutatkozott:

– XY gondolatolvasó, aki ma este a szálloda nagytermében misztikus előadás keretében produkálja magát a helybeli közönség előtt.

– Miben lehetek szolgálatára? – kérdezte a polgármester kicsit kényelmet- lenül, mert éppen haza készült menni ebédelni. Ezt a gondolatát azonban a mágia nagymestere úgy látszik, nem tudta kiolvasni, mert nagy bőbeszédűséggel fogott hozzá, hogy kifejtse jövetele célját.

– Méltóságos uram – kezdte –, Önhöz fordulok, mint e város legtekintélye- sebb polgárához. Segítsen engem ahhoz, hogy a ma esti fellépésemmel ne valljak kudarcot.

– Mennyiről van szó? – vágott közbe a polgármester, és a zsebébe nyúlt. De a gondolatolvasó tiltakozó mozdulatot tett:

– Pardon, félre tetszett érteni. Nem hitvány anyagiakra gondolok, én az er- kölcsi sikerhez kérem az Ön becses segítségét.

– Micsoda? – hűledezett a polgármester, de az artista rá sem hederített, ha- nem nyugodtan folytatta.

– Méltóztassék jól idefigyelni. Az én utolsó produkcióm az, hogy bekötött szemmel eltalálom, milyen számot ír fel valaki a nézőtéren egy táblára. Ré- mes lenne, ha én itt felsülnek a tudományommal. Éppen ezért arra kérem a Méltóságos Urat, hogy jöjjön el az előadásra, és azt a számot írja fel a táblá- ra, amelyet itt most előre megbeszélünk.

A polgármester nagyot nevetett ezen a szemtelenségen.

– És miért éppen hozzám jött ezzel a kéréssel?

– Azért, mert nekem egy tekintélyes ember kell. Senki sem meri majd fel- tételezni, hogy én a polgármesterrel összebeszéltem.

Az artista hangja elérzékenyedett, és a szemébe könny szökött:

– Méltóságos uram, tegye ezt meg nekem. Hat kis gyerekem sír odahaza. Ebből tartom el a családomat.

A polgármester megsajnálta a gondolatolvasót, és mosolyogva beleegye- zett:

– Halljuk a számot!

– Mondjuk, 1848. Azt könnyen meg tetszik jegyezni. Akkor volt a szabad- ságharc.

– Szóval 1848?

– 1848.

– Hát rendben van – mondta a polgármester, és kezet nyújtott –, sok sikert kívánok.

Az artista hajlongva hátrált, de az ajtóból még visszafordult:

– Nagyon kérem, ne tessék senkinek sem szólni erről... még a kedves Méltóságos Asszonyoknak se.

Este a polgármester a legjobb asztalnál ült a feleségével.

Egyik unalmas mutatvány a másikat követte, a közönség már türelmetlen- kedett, és nem sok hiányzott, hogy kifütyüljék az artistákat.

Ekkor került sor a fő produkcióra. Három helybeli polgár zsebkendővel be- kötötte a gondolatolvasó szemét, aztán a mester segítse odavitt egy táblát a polgármesternek, hogy írjon rá egy számot. A nézőtéren moraj futott végig, az emberek nyakukat nyújtogatták, hogy lássák, mit ír a polgármester a táb- lára.

Aztán olyan csend lett, hogy a légy zümmögését is meg lehetett hallani. De a gondolatolvasónak még ez sem volt elég, mert fáradtan végigsimította a homlokát, és halkán így szólt:

– Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, méltóztassanak a legnagyobb csend- ben maradni, mert máskülönben nem sikerül a gondolatátvitel.

Halálos csend támadt. A gondolatolvasó jobbra-balra himbálta a testét, a kezeivel pedig olyan mozdulatot tett, mintha maga felé vonzana a gondolato- kat. Végül a fáradtságtól teljesen meggyötörtén fájdalmasan kinyögte:

– Egyes... nyolcas... négyes... nyolcas. Ezernyolcászáznegyennyolc!

Minden szem a polgármesterre nézett. És amikor az bólintott a fejével, és a kezében tartott táblát a közönség felé fordította, olyan taps kerekedett, hogy a falak is beleremegtek. A siker óriási volt. A gondolatolvasó nem győzött eleget hajlongani. De egyszer csak az első sorban felugrott egy ember, és ök- leit rázva ordítani kezdett:

– Ez egy svindli! Engem nem lehet becsapni.

A botránykókozó a helybeli hentes volt, aki nem törődött a pisszegéssel, és tovább ordított:

– Biztosan össze volt beszélve a polgármesterrel! Ha olyan nagy művész, találja ki az én gondolatomat!

A polgármester elsápadt, kezdte kellemetlenül érezni magát. Már oda is sügta a feleségének, hogy távozzanak, amikor a gondolatolvasó egy kis csend- det kért, és a henteshez fordult:

– Szóval uraságod kételkedik az én tudományomban?

– Igen, mit szól hozzá?! Találja ki az én gondolatomat!

– Ahogy parancsolja – felelte a gondolatolvasó, és odaadta a táblát a segéd- jének, hogy vigye ahhoz a hangos kövér emberhez. Mindezt fölényesen csinálta, de azért a polgármester észrevette, hogy az artistának nagyon remeg a keze. Újrakezdődött az egész munka, azzal a különbséggel, hogy most a hentes írt egy számot a táblára.

A gondolatolvasó negyedóráig kínlódott, amíg kimondta a számot:

– Tíz... nulla... öt... hat... kettő. Tízezer-ötszázhatvankettő.

A hentes megszeppenülten mutatta fel a táblát. Pontosan annyi volt rajta. Egetverő taps jutalmazta a művészt, utána pedig a körülhordozott tányérba vidáman csilingelve hullottak az ezüstpénzek.

Másnap a gondolatolvasó felkereste a polgármestert, hogy megköszönje a szívességét.

– Én csak egyet nem értek – mondotta a polgármester. – Mi szüksége volt magának arra, hogy velem összebeszéljen, amikor annak a hentesnek olyan könnyen kitalálta a gondolatát?

A gondolatolvasó lesütötte a szemét, és szégyenkezve válaszolt:

– Kérem, én a hentesel is össze voltam beszélve.

(Galambos Szilveszter gyűjtése)

SPÁNN GÁBOR

A dallam

Oly korban élünk, amikor semmi sem az, aminek látszik. Nem tudhat- juk, hogy a mellettünk szotyolózó, szakadt farmerben ácsorgó, ápolatlan fiatalember nem egyike-e a magyar milliomosoknak. Megváltoztak a státuszimbólumok, és életmódunk nem látványosság. Ott voltam, amikor a Dohány-templom biztonságisa ötször motozta meg és nem kívánta beengedni a fiatal, csapzott hajú, hátizsákos turistafíút, akiről csak később derült ki, hogy egy neves izraeli kántor fia, maga is annak készülő, a szabadsága alatt ott alszik, ahol éri az este. Könnyen fölháborodunk, és néha elhamarkodottan ítélünk. A diaszpórában élő és vallásukat a maguk módján gyakorló zsidóknak is sok arca van. Mondom ezt azzal együtt, hogy az én generációmmal már kihálóban van a holokausz- túlélők tábora. Mindezt azért mesélem el, mert a nemzetközi hírű, Ame- rikában élő és hazánkban is mesterkurzusokat tartó Giora Sharon, alias Sándor György kántortól könnyeztető történetet hallottam, amit most tisztelettel lenyúllok. A 60-as években élt és dolgozott nálunk egy Bálint Marcell nevű zsidó ember, akit az Isten incifinci hanggal, de nagy zene- imádattal áldott meg, és azért, hogy mindig a muzsika közelében tartó- kodhasson, hosszú évekig az Operaház ügyelője volt. Az operaházi ügyelő fontos ember, estéknél ő az Isten, hiszen kotta alapján, láthatat- lanul vezényli le az előadást és rendelkezik élővel és holtal a színpadon. Bálint úr a budai zsinagóga híveinek táborát gazdagította. Halachikus műveltségre autodidakta módon, idős emberként tett szert, de akkor na- gyon. A kántor elmondása szerint hibátlanul davenolt, és ahogy ez len- ni szokott, neki is kijutott a „hírössé válás negyedórája”. Történt, hogy a budai zsinagóga kántora megbetegedett, annyira, hogy a pénteki isten- tiszteletre elmenni sem tudott. Az alkalmi helyzet nem volt idegen Bálint Marcellnek, hiszen levezényelt ő operaházi beugrásokat is. Jelentkezett a rabbinnál, hogy ő szívesen imádkozik. Mindenki örömeire recitálta a szükséges imákat, de a rabbi megrökönyödésére amikor a Löcho dajdi- hoz ért, belevágott a dalba, mégpedig az *Ej uhnyem orosz népdal dalla- mára*. Erről azt kell tudni, hogy szerzője ismeretlen, és mivel munkadal volt, a kézi vontatás korszakában a volgai hajóvontatók dala lett. Bálint bácsi miután besöpörte a skajachokat, magyarázkodott: tudja, főrabbi úr, én a munkaszolgálatos századbeli zsidó barátaimmal együtt részese- ltem a „málenkij robot” áldásában. Elvitték minket a Don-kanyar mellé, ahol csak a fagyállók élték túl azt a turnét. Mi, zsidó férfiak, péntek es- ténként imádkozni akartunk. Amikor először összegyűltünk, és eredeti dallammal énekeltük a Löcho dajdit, puskatussal világosítottak fel ben- nünket a vallás ártalmairól. Akkor találtam ki, hogy a volgai hajóvonta- tó dal ritmusára tökéletesen tudom recitálni az imát. A szövegből a szov- jet hősök semmit sem értettek, de a dallam alapján megdicsért a komisz- szár, mondván, jó dolog, ha a zsidók ismerkednek az orosz nép dalaival. Ez annyira rögzült bennem, és most már olyan öreg vagyok, hogy enged- je meg nekem, hogy a ritka alkalmakkor, amikor sorra kerülök, már er- re a dallamra imádkozzak.

A körzet rabbija ismét gratulált, és nem rejtette véka alá véleményét: az imádság, ha hitet sugároz, bármilyen dallammal eljut az egekig!